

סימן שצח

דין היאך מודדין אלפים אמה

א. שבת בעיר אע"פ שאינה מוקפת מחיצות ואסור לטלטל בה, מ"מ נחשבת כולה כד"א אפי' היא גדולה הרבה, וגם נותנין חוצה לה קרפף^[א] דהיינו שנותנין ע' אמה ושיריים [דהיינו ד' טפחים] לעיר [וזה נקרא עיבורה של עיר], ואח"כ מתחילין למדוד אלפים אמה^א. וכ"ז דווקא בעיר שהיא לפחות שלש חצרות של שני שני בתים בכל חצר (וע"ל דין י"ז), והבתים קרובים זה לזה בתוך ע' אמה ושיריים [היינו שמובלע משהו בתוך שיעור זה, דווקא בבית סמוך לעיר סגי בע' ושיריים בצמצום]^[ב], חזו"א או"ח סי' ק"י סק"כ, וע"ש בדעת התוס', ובסי' פ' ד"ה מ"ב סי' שצ"ח, אבל פחות מכאן אפי' הם בתים גדולים אינה עיר, ואין מודדין לכל א' אלא מפתח ביתו כיון שאינה מוקפת מחיצות כדין רה"י (מבואר בס"ה ז' י' וסקכ"א ל"ח ובחזו"א או"ח סי' ק"י סק"ז י"ט כ"א).

♦ שערי הלכות ♦

יט. וכ"פ בשו"ע, ועי' ביה"ל ד"ה לצורך וכה"ה סקנ"ז [ובמש"כ בביה"ל שיש הרבה ראשונים דלא כפסק השו"ע, הנה מאידך יש עוד ראשונים כדעת השו"ע שלא הביאם המ"ב, והם הריטב"א בב"מ דף י' ע"א, ושם בשיטמ"ק בשם הראב"ד, וע"ש עוד בשיטה וכן ברמב"ן שם (וע"ע נה"ש סק"ד ומאמ"ר סק"ה), ודו"ק שם דהמפרש בסוגיא כשי' ר"ת בע"כ דס"ל להלכה כרגלי הממלא, וע"ש בתוס' דר"נ הוא דלא כהלכתא במגביה מציאה לחבירו, וגם בשיטת הר"ף והרמב"ם בב"י הביא דברי הר"ן דס"ל לדעתם דהוי כרגלי הממלא וכמ"ש בביה"ל].

שצח א. דעת מרן דמודדים מקצה העיר מיד, ונתבאר לקמן בשע"ה אות י"ד.

וג"כ לא שמענו בדבריו איך מכריע אי כתו' או כריטב"א - ורנ"ק הי"ו אמר דיש כאן פנים להכריע כריטב"א, דהרי לכל נידון יש ב' תומכים, בצירוף לו' בתים הרי לריטב"א ודאי בעי' תוך ע' אמה, והרי יתכן דגם דעת תו' כן, ולצירוף לעיר הרי לריטב"א סגי בע' אמה בצמצום, ויתכן דגם דעת תו' כן. - אך עכ"פ בחזו"א לכאורה לא מוכח איך דעתו להלכה. **ובדין ט"ז כ'** "ובחזו"א פסק שאם הוא בית דירה אפי' משהו ממנו נכנס לתוך ע' אמה וכו'", וכ' במוסגר "ולפי מה שביאר בסק"כ אפי' יש ביניהם ע' ושירים בצמצום אפי' אין נכנס משהו כיון וכו'", גם כאן נקט כת"ר כדעתו להקל. ואמנם לזה יתכן דנוכל לומר כן בדעתו, כיון דמסיים בביאור דעת תוס' שהיא להקל, וא"כ הר"ז להקל לכ"ג. ועיקר ההערה להא דדין א' שנקט דבצירוף לו' בתים מחמיר, ולפני המוסגר דשם דין ט"ז כ' כת"ר דבעי' מובלע, וכיון שעיקר הדבר המובא שם בשם החזו"א לחלק בין בית דירה לבין גודריות הוא בס"ק י"ט, כנראה דגם זה לקח כת"ר משם ורק ס"ל דבס"ק כ' הדר בו. ועיינתי שם וראיתי רק שבאמצע דבריו שדן שם בענין חילוק של הריטב"א אשר הבה"ל מביא בשמו לענין שאין נותנין עיבור לעיבור, וע"ז דן החזו"א עם דברי הריטב"א עצמו. וגם מש"כ שם "מובלע משהו" כ' זאת בנידון של צירוף להיות עיר, דהיינו צירוף של ו' בתים. ומש"כ בסמוך לריש הדבור (ד"ה שצ"ח) "ואין כאן מחלוקת וכו' כל שאינו חוץ לעיבור", מלשון זה אין הוכחה ברורה דבעי' משהו מובלע, דשפיר כל שאינו מרוחק משהו הוי ג"כ בגדר שאינו חוץ לעיבור. **ושו"ר** דאולי הוכחת כת"ר מדסיים בס"ק כ' בביאור דעת הריטב"א, ומש"כ בסופו בענין דעת תוס' הוא כדי ליישב ל' המשנה שממש הוכיח שנותנין קרפף שלם, ע"כ כ' דכ"ד תו' ג"כ הכי, אך מ"מ נראה דס"ל כריטב"א. **אך** לכאורה אכתי יש כאן תמיה, דכת"ר מביא דהחילוק הוא בין צירוף להיות עיר דהיינו צירוף הוי' בתים לאהדדי, ובין צירוף בית נוסף לעיר, והרי בריטב"א החילוק בין ב' עיירות או עיר ובית לר"ת דבזה סגי גם בצמצום, ובין צירוף בית לעיר (אי לא כר"ת והרי לא ס"ל כותיה) דבזה בעי' תוך, וכן מתבאר בחזו"א ריש ס"ק כ' - וא"כ הרי דין צירוף לו' בתים ודין צירוף להמשך עיר שוה. - אך הריטב"א כ' כן לרבנן אליבא דחייא בר רב - וכן הוי לר"ה אליבא דרבנן - אבל לר"מ שיש דין עיבור לעיר יתכן דסגי בע' אמה בצמצום, דעיקר החילוק בזה שכשיש לע' אמה שם עיבור שייך להמשיך גם מה שדבוק לסיום העיבור, ורק כשצריך צירוף עצמי בעי' תוך ע' אמה, וא"כ לפי"ז להמחבר שפוסק כרבנן אזי דין צירוף לו' בתים ודין המשך עיר שוה, ולהרמ"א שפוסק כר"מ בצירוף לו' בתים בעי' תוך - ולהמשך לעיר סגי בע' אמה בצמצום, וא"ש דברי כת"ר לפי פסק הרמ"א כפי שכ' כאן בדין א' כנ"ל. **ואכתי** יש בזה נפ"מ לדינא, לדעת החזו"א דמחלק בין בית דירה לבין גודריות, אזי בבית דירה שנותנים גם אחריו עיבור, יהא אפשר לצרף עוד בית כשמופלג מן הבית הקודם ע' אמה בצמצום, אבל אם עיברו גודריות שאח"כ כבר אין דין עיבור עיר, אזי כשרוצים להמשיך אפי' ע"י בית דירה אחר הנמשך הלאה בעי' שיהא בית דירה זה תוך ע' אמה לגדודית הקודמת. - ובקיצור במאי דאיתא

יט. ואם מילא מים מבור של הפקר לצורך חברו י"א י"ט שהרי הם כרגלי הממלא אף אחר שמסרם לידו, אבל רבים חולקים וס"ל דהרי הם כרגלי מי שנתמלאו לו ואפי' עודם ביד הממלא, וכן עיקר, ובפרט אם כבר הגיעו ליד מי שנתמלאו לו. ואם הבור מים הי' של שותפות ומילא לצורך שותפו, לכו"ע כרגלי מי שנתמלאו לו (סט"ז וסקל"ט ובה"ל ד"ה לצורך).

כ. גשמים שירדו ביו"ט הרי הן כרגלי הממלא, ואם ירדו מעי"ט בתוך העיר או סמוכים לעיר בתוך התחום הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר דדעתם עליהם, וי"א דדווקא אם הוא כנוס^[ח] הרבה בתוך תחומן אבל לא בסוף התחום (סקל"ח ושה"צ).

כא. מים שלא קנו שביתה שנתנם בתוך חבית שקנתה שביתה, לא יוליכם רק למקום שיותר להוליך גם החבית, ולא אמרי' דהחבית בטלה לגבי המים (חזו"א או"ח סי' קי"ב סקי"ג). ודיני חפצי הפקר וחפצי גוי יתבאר בע"ה בסי' ת"א.

♦ שיח הלכות ♦

[ח] **אם** הוא כנוס - צ"ל "אם הם כנוסים". (שי"ח הלכה, ולדנברג).

שצח [א] שאלה: מש"כ וגם נותנין חוצה לה קרפף - וכן כתב בדין ט"ז - העיר רנ"ק הי"ו דבבה"ל ס"ה ד"ה וכן כ' בלשון "למעשה הנהיג להקל וכו' בודאי אין למחות בידו" - אולם מובן שעכ"פ הפסק בזה הוא כרמ"א. - עוד העיר הנ"ל שבמוסגר שכ' "היינו שמובלע וכו'", חסר בסופו הציון של הסימן בחזו"א. (עוד העיר שציונים לס"ק ארוך כהא דס"ק כ' ראוי לציון גם לדבור המתחיל). **תשובה:** **אחר** שבחזו"א סקט"ו (וכמדומה בעוד מקומות) משמע דנקטינן כהרמ"א **סתמתי ג"כ כן**. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [ב] **הנה** חילוק זה הוא של הריטב"א, אבל תוס' לא מחלקים, ולדידהו דין צירוף לו' בתים ודין צירוף המשך לעיר חד הוא, ורק החקירה אי בתרווייהו בעי' שיהא תוך ע' אמה או בתרווייהו מועיל גם כשיש ע' אמה בצמצום. ובתחלה כ' החזו"א דאפשר דדעתם דבעינן מובלע קצת, ודכן הוא לשונם שם, אך

בסוף הדיבור כ' "ואפשר דלשון התו' לאו דוקא", א"כ משמע דנוטה להקל - וג"כ לא שמענו בדבריו איך מכריע אי כתו' או כריטב"א - ורנ"ק הי"ו אמר דיש כאן פנים להכריע כריטב"א, דהרי לכל נידון יש ב' תומכים, בצירוף לו' בתים הרי לריטב"א ודאי בעי' תוך ע' אמה, והרי יתכן דגם דעת תו' כן, ולצירוף לעיר הרי לריטב"א סגי בע' אמה בצמצום, ויתכן דגם דעת תו' כן. - אך עכ"פ בחזו"א לכאורה לא מוכח איך דעתו להלכה. **ובדין ט"ז כ'** "ובחזו"א פסק שאם הוא בית דירה אפי' משהו ממנו נכנס לתוך ע' אמה וכו'", וכ' במוסגר "ולפי מה שביאר בסק"כ אפי' יש ביניהם ע' ושירים בצמצום אפי' אין נכנס משהו כיון וכו'", גם כאן נקט כת"ר כדעתו להקל. ואמנם לזה יתכן דנוכל לומר כן בדעתו, כיון דמסיים בביאור דעת תוס' שהיא להקל, וא"כ הר"ז להקל לכ"ג. ועיקר ההערה להא דדין א' שנקט דבצירוף לו' בתים מחמיר, ולפני המוסגר דשם דין ט"ז כ' כת"ר דבעי' מובלע, וכיון שעיקר הדבר המובא שם בשם החזו"א לחלק בין בית דירה לבין גודריות הוא בס"ק י"ט, כנראה דגם זה לקח כת"ר משם ורק ס"ל דבס"ק כ' הדר בו. ועיינתי שם וראיתי רק שבאמצע דבריו שדן שם בענין חילוק של הריטב"א אשר הבה"ל מביא בשמו לענין שאין נותנין עיבור לעיבור, וע"ז דן החזו"א עם דברי הריטב"א עצמו. וגם מש"כ שם "מובלע משהו" כ' זאת בנידון של צירוף להיות עיר, דהיינו צירוף של ו' בתים. ומש"כ בסמוך לריש הדבור (ד"ה שצ"ח) "ואין כאן מחלוקת וכו' כל שאינו חוץ לעיבור", מלשון זה אין הוכחה ברורה דבעי' משהו מובלע, דשפיר כל שאינו מרוחק משהו הוי ג"כ בגדר שאינו חוץ לעיבור. **ושו"ר** דאולי הוכחת כת"ר מדסיים בס"ק כ' בביאור דעת הריטב"א, ומש"כ בסופו בענין דעת תוס' הוא כדי ליישב ל' המשנה שממש הוכיח שנותנין קרפף שלם, ע"כ כ' דכ"ד תו' ג"כ הכי, אך מ"מ נראה דס"ל כריטב"א. **אך** לכאורה אכתי יש כאן תמיה, דכת"ר מביא דהחילוק הוא בין צירוף להיות עיר דהיינו צירוף הוי' בתים לאהדדי, ובין צירוף בית נוסף לעיר, והרי בריטב"א החילוק בין ב' עיירות או עיר ובית לר"ת דבזה סגי גם בצמצום, ובין צירוף בית לעיר (אי לא כר"ת והרי לא ס"ל כותיה) דבזה בעי' תוך, וכן מתבאר בחזו"א ריש ס"ק כ' - וא"כ הרי דין צירוף לו' בתים ודין צירוף להמשך עיר שוה. - אך הריטב"א כ' כן לרבנן אליבא דחייא בר רב - וכן הוי לר"ה אליבא דרבנן - אבל לר"מ שיש דין עיבור לעיר יתכן דסגי בע' אמה בצמצום, דעיקר החילוק בזה שכשיש לע' אמה שם עיבור שייך להמשיך גם מה שדבוק לסיום העיבור, ורק כשצריך צירוף עצמי בעי' תוך ע' אמה, וא"כ לפי"ז להמחבר שפוסק כרבנן אזי דין צירוף לו' בתים ודין המשך עיר שוה, ולהרמ"א שפוסק כר"מ בצירוף לו' בתים בעי' תוך - ולהמשך לעיר סגי בע' אמה בצמצום, וא"ש דברי כת"ר לפי פסק הרמ"א כפי שכ' כאן בדין א' כנ"ל. **ואכתי** יש בזה נפ"מ לדינא, לדעת החזו"א דמחלק בין בית דירה לבין גודריות, אזי בבית דירה שנותנים גם אחריו עיבור, יהא אפשר לצרף עוד בית כשמופלג מן הבית הקודם ע' אמה בצמצום, אבל אם עיברו גודריות שאח"כ כבר אין דין עיבור עיר, אזי כשרוצים להמשיך אפי' ע"י בית דירה אחר הנמשך הלאה בעי' שיהא בית דירה זה תוך ע' אמה לגדודית הקודמת. - ובקיצור במאי דאיתא

אמות כדי שיהא לכל בית ד"א על ד"א בחצר אצל הפתח, אבל אינו מוכרע^[ד] (שם סק"ט).

ב. יושבי צריפים שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה ואין קבועין במקום א', אלא יושבים כאן זמן מה ואח"כ כשכלה המרעה הולכים למקום אחר, אין מצטרפין יחד להיות עיר, אלא

♦ שיח הלכות ♦

גדולה, אך לד' החזו"א לא עדיף מבורגנין שתוך ע' אמה לעיר. (שי"ח הלכה, גרינהויז). [ד] **מדברי** כת"ר נראה שהא דפנימי וחיצון אין שייך למאי דאינו מוכרע אי בעי' ד"א לכל א' או דסגי בד"א לשניהם, והיינו דכאן הטעם שאין לו כלל חצר כמ"ש החזו"א "כיון שאין לפנימי חצר". - מ"מ צ"ע, דאולי מאי דממשיך מיד וכתב [שם החזו"א] ולא מסתבר שתהא סגי חצר של ד"א לב' בתים וכו', קאי גם על מ"ש קודם, וא"כ מאי דסיים שאינו מוכרע כולל גם לדין פנימי וחיצון. אך בקל יש לדחות דהרי בנידון פנימי וחיצון לא דן כלל שיש רק פעם א' ד"א, וא"כ מאי שניכנות זל"ז, וע"כ דדין פנימי משום דאין לו כלל חצר. אולם אי משום הא לא איריא, דהחזו"א כ' בתחילת דבריו "וצריך שיהי' לבית אצל הפתח חצר ד"א על ד"א שמשמש לביתו", והיינו דס"ל דבעי' כאן דוקא כעין הא דבבא בתרא, וכמו שאח"כ דן אם להשוות לשם לגבי הא דלכל א' וא'. וא"כ הרי שוב אפ"ל שהחסרון בפנימי משום דהד"א של הפתח שייכת לשניהם, ולא יועיל מה שהחצר גדולה, דהעיקר קובע כאן הד"א שאצל הפתח, ורק דקשיא לישנא שכ' שאין לפנימי חצר. אך יענין עוד המשך לשונו שכ' "וחצר שבעלי' ובבית דר אחר ודאי לא מקרי שיש לו חצר", מש"כ ודאי לכאורה מורה שבפנימי יש לו ספיקות במ"ש קודם שאין לפנימי חצר, והיינו האי ספק דאולי סגי בד"א לשניהם, ולכן כתב בעלי' ודאי לא מהני. ויתכן ג"כ דמ"ש תחלה שאין לפנימי חצר נתכוין שאין לו כלל חצר, אך אח"כ במ"ש "ולא מסתבר וכו'" נתכוין לומר דאפ"ל דיש לו חצר, מ"מ הרי זה בגדר חצר א' לשניהם שלא מסתבר שלא מועיל, וע"ז סיים שאינו מוכרע, אשר לפי"ז יוצא שבד"א לב' פתחי ב' בתים יש ספק א', ובפנימי וחיצון יש ב' ספיקות, א' אם נקרא כאן שיש לפנימי חצר, ב' אי סגי בחצר א' לשניהם, ובעלי' ודאי לא מהני. **עכ"פ** יש כאן השמטה לפרט שבעי' ד"א "אצל הפתח", וכת"ר כ' רק בלשון "שיהא ד"א על ח' אמות כדי שיהא וכו'", ולפי הנ"ל בעי' באופן שיש דע"ד אצל כל פתח. - והערה זו שייכת ג"כ לדברי כת"ר בסי' שס"ג דין כ' במוסגר שכ' שם לספקו של החזו"א כאן, ולכאורה כדאי להזכיר גם את הנ"ל דבעי' שיהא אצל הפתח. - והנה כת"ר נקט דספיקו של החזו"א הוא גם בהא דסי' שס"ג, וכן משמע דהרי כ' "ועי' סי' שס"ג סכ"ו ואינו מוכרע" - אך אולי אפ"ל דהנה באמת מדוע נימא כאן דסגי בד' אמות לשניהם - משום דיתכן דהעיקר כאן בעי' שיהא סך דיורין של עיר, אלא צריך שיהיו ג"כ בצורת עיר שיש להם חצר, ובלי ד"א כלל לא מיקרי חצר, אך פרט זה שיהא ד"א לכל א' לא מעכב לענין שם עיר (וא"כ פרט של ד"א לפני הפתח יתכן דג"כ מעכב דבלי זה לא הוי צורת בית וחצר), וא"כ אפ"ל דזה רק לענין תחומין דענין ההילוך הוא דבר פרטי של כל א' - הגם דע"י איגודם יחד גדל שטחם וממילא תחומיהם - מ"מ בעיקרו זה ענין פרטי של כל א' - אבל בשתופי מבואות הרי כל עצם הענין הוא מה שיש כאן ענין שתופי ביניהם והוא איסור הטלטול, ע"כ כשדנים לתקנם בתיקון מבוי צריך מבוי ממש בצורה שלימה שבכל חצר יש ב' בתים שלכל א' ד"א בחצר. וע"כ אולי מ"ש החזו"א ועי' סי' שס"ג סכ"ו מוסב בהמשך למ"ש קודם מגמ' ב"ב, וציון לעי' גם בסי' שס"ג אשר גם שם מסתבר דהוי כן, וסיים "ואינו מוכרע" רק לגבי נידון דידן בתחומין - וצ"ע - אך לפי הפשטות יותר משמע דשוו נידונו עם נידון דסי' שס"ג דברי כת"ר. (שי"ח הלכה, ולדנברג).

וכתב בחזו"א דגם בזמנינו שאין משתמשיך בחצרות כמו בזמנם כנ"ל סי' שס"ג דין ס"ח, מ"מ יש לנו דין עיר. וכל בית צריך להיות לפחות חדר א' של ד"א על ד"א, אבל אם יש כמה חדרים ואין בא' מהן ד"א על ד"א אין זה בית, ואם יש ב' חדרים פנימי וחיצון וכל א' דע"ד נחשב לא' כיון שאין להפנימי חצר [וצ"ע]^[א], וכ"ש חדר ועלי' (וע"ל דין ל"ב). והחצר מסתבר שצריך שיהא ד"א על ח'

בס"ו דאפשר להמשיך העיר בשיעור כמה ימים, אזי כל עוד שלא הי' באמצע עיבור א' של גדודית, סגי בשכל בית קרוב לקודמו ע' אמה בצמצום, אבל אם כבר הי' עיבור א' של גדודית שוב צריך שכל הבאים אחריו יהא זה תוך ע' אמה של הקודם. **ושו"ר** שמבואר כן בחזו"א סי' פ' בד"ה מ"ב סי' שצ"ח שכ' "וע"כ דברי הריטב"א דביש בית אין נותנין קרפף לר"מ, היינו ביש בין הבית לעיר קרפף שלם", והיינו שודאי לר"מ מצרפים בית לעיר גם כשיש ביניהם ע' אמה בצמצום, אלא שבאופן זה כבר נקרא שנתנו עיבור לעיר ושוב אין נותנים עיבור לעיבור. ויעו"ש שכ' ג"כ התי' של חוץ לחומה אשר כ' ג"כ בחזו"א סי' ק"י ס"ק י"ט ד"ה שצ"ח בסופו, אלא שבסי' ק"י כ' גם לחילוק שבין גדודיות לבית, ושם בסי' פ' לא הזכיר לחילוק זה אלא לחילוק הנ"ל שאם כבר נתנו ע' אמה שלמים לא ניתן עיבור אחר הבית, אך מ"מ יתכן דאפשר להמשיך את העיר ע"י עוד בתים, ורק נצטרך שיהיו זה בתוך ע' אמה של זה כיון דכבר תם כח עיבור של העיר, וכעין מ"ש לעיל בהיתה גדודית אחת באמצע. ולפי"ז יש גם נפ"מ בבית דירה כגון שהי' ע' אמה בצמצום, שוב אח"כ הוי רק דיני צירוף שאפשר רק **תוך** ע' אמה. - וכת"ר לא ציין כאן לדברי החזו"א דסי' פ', ובדין ט"ז כ' כת"ר לתי' של חוץ לחומה, וציון גם להא דסי' פ', ולפלא שלא הביא כלל לתי' הנ"ל שבסי' פ' אשר יש בו ג"כ נפ"מ פשוטה שאם הי' הבית אחר ע' אמה בצמצום אין נותנים ע' אמה אחר הבית (ובגוונא שאין עוד בית והנידון רק על הע' אמה גרידא), **תשובה** הי"ו העיר, שעוד אדרבה מדברי כת"ר יש משמעות איפכא, דכיון דבדין ט"ז מביא בשם החזו"א דבנכנס משהו לתוך ע' אמה נותנין לו קרפף, ובמוסגר מוסיף דלפי מש"כ בס"ק כ' אפי' יש ע' אמה בצמצום, משמע שקאי גם על מאי דמסיים כאן שנותנים קרפף, והרי אפי' לפי מ"ש בס"ק כ' הוא רק לענין בית זה גופא שהוא יתעבר, אבל אחריו כבר לא ניתן קרפף לפי המבואר בסי' ב'. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [ג] **שאלה**: בסוף דין א' הוספתם וצ"ע, ולא ידעתי למה. **תשובה**: הרי החזו"א **מסיים** ע"ז ואינו מוכרע. **וכתב** ע"ז הגר"צ שליט"א וז"ל: ביאר לי (בע"פ) שמש"כ החזו"א ולא מסתבר וכו' הולך גם ע"ז, כי יש לשניהם חצר אלא אין חצר המיוחדת, וכן משמע מלשונו של החזו"א שהכניס אותו כאן. [א.ה. המעיין היטב בחזו"א המצורף יראה כמה דקדק בו מן הגר"ח שליט"א, ותוכן הדברים דנידון ב' בתים זה לפנים מזה ונידון ב' בתים עם חצר שאין בה ד' אמות לכל א' שוים, וכאשר ביאר הגר"צ שליט"א שהנידון א' אם צריך שהחצר יהא כחצר לכל בית, או דסגי בשם חצר לפני ב' הבתים יחדיו, וכך לי חצר גדולה שהפנימי משתמש דרך חיצון כחצר קטנה שמוכרחים להשתמש יחדיו באותה חצר, דכ"ז בכלל ספיקו של החזו"א אי בעינן חצר הראוי להיות כב' חצירות חצר לכל בית בפנ"ע או דא"צ לזה]. **ובעיקר** מש"כ ואם יש שם שלש בתים קבועים וכו', צ"ע אם נותנין אז קרפף להצריפין, דלכא"ו הוי כקבועין ע"י הבתים, אמנם לפי החזו"א שהובא כאן בסוף הדין דהוי מדין בורגנין תלוי בדין נתינת קרפף לבורגנין, ועי' בהערות שבסוף ספר שונה הלכות לדין ד'. [א.ה. ויעו"י בסעיף ה' בביה"ל בדין נתינת קרפף לבורגנין, ועי' מ"ב ס"ק כ"ד, ומ"מ בנידון דידן היה אפשר לפרש דעדיפא מבורגנין, אלא שיש לזה חשיבות של עיר ממש ולא רק כנספח לעיר וכקרפף שאין נותנין קרפף לקרפף, דהרי סוכ"ס דרין בה ממש והווי כעיר

מודדין האלפים לכל א' מפתח ביתו א"כ קבועים במקום אחד.² ובפמ"ג מסתפק בכמה זמן נקרא קבוע.³ ואם יש להם היקף י' או חריץ י' סביב למחניהם [שישב ולבסוף הוקף כדלקמן], נחשב כל השטח כולו כד"א⁴ ואע"פ שאין קבועין, ומודדין האלפים מסביב ההיקף ואפי' הוא גדול יותר מבית סאתים, ומיהו מסתבר שאין נותנין להם ע' אמה ושיריים⁵ דלא חשיבי עיר. ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים קבועין של אבן או של נסרים

[תוך ע' אמה ושיריים זה לזה, כן משמע בחזו"א סי' ק"י סק"כ ד"ה והא⁶], אלו עושין את כולן קבע אפי' אין להם מחיצות סביבם ויש להם דין עיר, ומרבעים אותה כדלקמן, ונותנין לה אלפים אמה לכל רוח כשאר העיירות (סי' וסקמ"ט נ' נ"א נ"ב ושה"צ). ואפשר דווקא באופן שהצריפים שמורים מגנבים, דאל"ה לא מהני כדלקמן דין ל' גבי בורגנין (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"ב)⁷.

♦ שיח הלכות ♦

[174567]

[ה] המקור בב"י בשם שבלי הלקט, ויעו"ש שסיים "ואפילו מחיצה קלה של שתי או של ערב חשובה מחיצה וכו'", ואע"ג שאיירי שם ביהודים היוצאים במחנה לצור על העיירות, מ"מ לכאורה דין זה לא הוי רק במחנה, ויתכן דאפי' יחיד ששבת בבקעה וגדר במחיצות לבוד ליותר מב"ס שמבואר בסי' ש"ס שאסור לטלטל, מ"מ אולי לענין תחומין שאני. אך שו"ר דז"א, דהרי בסי' שצ"ו מבואר דרק מקום המותר בטלול הוי כולו כד"א, וא"כ לגבי נידונו בהא דשבה"ל אי איירי רק להקיף יותר שלא יצטרך למנות מפתח אהלו ממש, אבל אכתי אינם במנין של עיר, א"כ לפי הנ"ל בעי' שיהא באופן המותר בטלול או בפחות מסאתים

ב. ובעו"ש וא"ר דקדקו מלשון השו"ע דאפילו קבעו לדור שם לעולם אין להם דין עיר, דהיינו דהחיסרון מצד עצם המבנה שהוא רעוע. ג. ובכה"ח סקס"ו כתב ע"ז דנראה דכל שאינם קבועים שם משום מרעה, אלא דאפילו כלה המרעה הם ממשיכים לשבת שם, ואין נעתקים משם רק ע"י סיבה מפני הפחד או משום שיבש הנחל וכדו', אם ישוהו שלשים יום הוו קבועים. ד. ולדעת מרן בשו"ע בהא דלקמן דין ט"ז בלא"ה אין נותנים, וע"ש באות י"ד.

או ביש ג' דהם שיירא, ואם יש להם ו' דיורים באופן שהם כג' חצרות עם ב' בתים, א"כ א"צ למחיצה ולא להיתר טלול. - אולם אכתי נפ"מ בדהו בשיעור עיר. אך הרי חומה משוי שמונים ממנה, ואיך יהא באופן הנ"ל שיהא מחיצת לבוד ובאופן האסור בטלול, ולפי"ד כת"ר לקמן דין ג' שביאר בכונת החזו"א שרק חומה של אגוני מונים ממנה, אבל בשאר מחיצה מונים מהבתים, פשיטא דגם בגווא הנ"ל כן, אך לפי מ"ש לקמן בעזה"שית דיתכן דחזו"א קאי רק על ענין עיבור ולא ענין מונים מהחומה (כהערת רנ"ק הי"ו), א"כ שוב נפ"מ איך יהא במחיצת לבוד, ודאולי יועיל אפי' באופן האסור בטלול. - וכן נפ"מ ביש מחיצות של צוה"פ סביב העיר, וכגון חוטי העירוב, אי מועיל גם לענין תחומין, וג"כ לפי"ד כת"ר אין נפ"מ בזה כיון דלא מגניא, אך לפי הנ"ל יתכן נפ"מ בזה, ובזה עדיף מהא דלבוד כיון דכאן מותר בטלול. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [ו] כנראה כונתו למ"ש שם בסוף הדיבור "והלכך אם יש ב' בתים וביניהן יותר מע' אמה וביניהן צריך או בית חרב, אין ב' הבתים מצטרפין שאין נותנין עיבור לבית וכו'", א"כ חזי' שבעינן שיהיו הבתים יחד. - והי' אפשר להביא מקור לזה ג"כ מחזו"א ס"ק כ"ב בד"ה ומה, שכי' נראה דהא דר"א דשלש חצרות קובעין היינו מדין בורגנין דעושין עיבור לעיר, וכיון דיש שיעור עיר הני מתעברין עמהן, וכן פירש"י סוכה ג' ב' דבורגנין היינו צריפין, וא"כ כיון דהני ג' חצרות הם עיקר העיר פשיטא דבעי' שיהיו יחד ככל בתי עיר - ולפלא שכת"ר לא כ' להדיא להדין הנ"ל של ס"ק כ' ד"ה והא בסופו לא כאן ולא בדין כ"ד בדין בית חרב, ובדין כ"ח בסופו יש ספק בשם החזו"א לענין בהכנ"ס אם מצרף להבית דירה שאצלו לשיעור ו' בתים כשהבית דירה חוץ לע' אמה, וא"כ הי' כדאי להדגיש להדיא בשם החזו"א דבבית חרב צריך ובורגנין לא. - ובדין ל' נכתב סתם לדין בורגנין ולא לפרטי דינים. וגם לפי המבואר בחזו"א דמשוה צריך לבית חרב, יוצא שכשצריך ובורגנין נתעברו לעיר אין נותנין שוב עיבור. ומצד א' יש חידוש בצריך ובורגנין יותר מבית חרב כיון דדרים שם, אך מצד ב' החידוש יותר בבית חרב דהוא שבור מבית קבוע, מ"מ לכאורה לא סגי במש"כ בדין כ"ד לדברי החזו"א בגדודיות, וביחוד כיון דהדברים נתפרשו כאן להדיא בחזו"א בהא דדין כ"ד לא סגי אפי' להא דבית חרב, ששם נזכר רק מאי דלא נותנים עוד עיבור, וכאן יש הפרט שלא מצרף לב' הבתים. אמנם הדבר מוזכר שם בהא דכשיש בין ב' עיירות יותר מקמ"א ושליש והבית חרב זה ביניהם דאין מצטרפין, ומזה יש ללמוד לנידונו, אך כיון דכאן איתא לענין עיר א' גרידא בצירוף בתים כדאי להזכיר הן כאן והן בדין כ"ד, או לכתוב שם ולציין כאן לשם. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [ז] שאלה: בציונים בסופו ציינתם וע"ל סי' ת"ח דין י', נראה דאין עניינו לכאן דאיירי שם רק לענין מניח עירוב, דאילו לענין שבת פשיטא דכל מחיצות שעושים רה"י מספיקים [ואף דגם לענין שבת יש נפק"מ בין רה"י לעיר לגבי קרפף, מ"מ לא מיירי החזו"א בזה], ואין לנו ראיה שייחשב לעיר ממש, דלגבי מניח עירובו בעינן רק רה"י הראויה לדירה, וזהו ספיקו של החזו"א אם זה נקרא ראויה לדירה כיון שחומתה קיימת. ואף דלכתחילה דין החזו"א על שניהם ביחד, מ"מ כאן קאי רק על מניח. **תשובה:** הרי אמרנו דדוקא חומה אבל לא מחיצה בעלמא, אלמא דלא סגי בסתם רה"י וצ"ע (ומ"מ תקנתו). שוב עיינתי בזה וראיתי שבחזו"א ריש סק"ז משמע דס"ל דאין חילוק בין שובת למניח לדין דקיי"ל כר"א, וכ"כ בגאון יעקב דף ס"א ע"א ד"ה אינה, והוסיף שאין ראוי מהשו"ע, וא"כ י"ל שגם מהמ"ב אין ראוי, אלא כונת החזו"א בספיקו נראה אם נחשב מוקף לדירה [ועי' סי' שנ"ח סוף דין י'], א"נ אם נחשב עיר, ונפק"מ לגבי עיבורה, ואולי הא בהא תליא, ומ"מ משמעות החזו"א דקאי הכל על תחילת הס"ק, ויש לו דין עיר לגבי עיבורה, ומי"מ היות ואינו ברור לגמרי השארת הדבר כמו שהוא. [א.ה. הנה בסי' שצ"ח דין ג' הנידון לגבי שובת בעיר המוקפת חומה שמודדין עיבור מן החומה ולחוץ ורק אח"כ מודדין אלפיים, ובסי' ת"ח דין י' הנידון בנתן עירובו בעיר המוקפת חומה שמודדין לו מן החומה ולחוץ. והנה לגבי שובת דהיינו נתינת עיבור לעיר, העתיק בשונה הלכות ד' מן החזו"א דלא סגי בתורת רה"י בכדי למדוד עיבור מחוץ לרה"י, אלא רק בחומה המגינה על העיר מודדין עיבור מחוצה לה, ובסי' ת"ח לגבי נתינת עירוב העתיק ספק של החזו"א באופן שהעיר היתה מוקפת חומה וחרבו הבתים אי ניתנין לו כל היקף החומה או לא. ובמהדורת הכת"י של השו"ע ציין שספק זה יהא גם לגבי נתינת עיבור מחוץ לחומה, והגר"צ שליט"א העיר שאינו מוכרח, די"ל דזה ודאי שכשאין בתים אי"ז עיר ואין לה עיבור, אלא שנשאר ע"ז תורת רה"י, ולהכי בנתן עירובו וד"ה בשובת שם מהלך את כולה, ומודדין מן החומה ולחוץ אך בלא עיבור, דלזה בעינן תורת עיר וליכא (ולשון הגר"צ שליט"א לחלק בין שובת למניח עירובו הוא לכאוי' שלא בדקדוק, דשובת ומניח שווים, אלא דבא לחלק בין נידון שם עיר ולנתינת עיבור, לנידון מדידה מן החומה ולאשוויי כולה כד"א מתורת רה"י ולא מתורת עיר, ועי' להלן). ומה שנסתפק החזו"א הוא רק אי חשיבא רה"י המוקפת לדירה, ונפק"מ לאופן שתוך ההיקף יותר מב"ס דבעינן רה"י המוקף לדירה, ועי' מספק"ל אי הך חומה שהיה בה בתים שעכשיו חרבו חשיבא הוקף לדירה או לא, אך זה נפק"מ להיכא דסגי בתורת רה"י ולא לקביעת

מודדין אלא מקיר העיר, והנחל נמדד בכלל התחום, אבל אם יש לפני איצטבא רוחב ד"א נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין האלפים משפת הנחל השני, שע"י האיצטבא משתמשים בנחל גם כשהיא מלאה אע"ג שאין ראוי לדירה, כיון שהוא לפני העיר וראוין להשתמש בו כל בני העיר מעברין בו את העיר^[ז] (ס"ט) וסקמ"ה מ"ו מ"ז מ"ח, ובלבד שלא יהא בנחל יותר מע' אמה ושיריים (חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"ז). ודווקא בנחל, אבל שאר מקום שמשתמשים בו בני העיר אין להקל למדוד משם (סקמ"ו, ועי' בחזו"א סי' ק"י סקכ"ז שכתב דלדידן דנותנין קרפף לעיר א' אין כלל נ"מ בכל הדין הזה של נחל).

ה. הבא למדוד אלפים אמה של תחום העיר [וכן אם שבת במקום מוקף מחיצות שהוא כד"א, חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"א], אם היתה העיר עגולה עושין לה זוויות ורואים אותה כאילו היא בתוך המרובע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרובע (ע' אמה ושיריים ואח"כ) אלפים אמה לכל רוח שנמצא משתכר הזוויות (ס"ב), ואפי' היא עיר גדולה יותר מח' אלפים^ח (חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"ו). וכשהוא מרבעה אינו יכול לעשות הרבוע כמו שירצה, אלא מרבעה

♦ שיח הלכות ♦

שם עיר. ולכאור' רבינו שליט"א הסכים עמו, וזהו שבי' שכבר אמרנו דהכא בעינן חומה המגינה ולא סגי במחיצה, ומש"כ התם סגי במחיצה, וא"כ מובן מזה שיש לחלק, ומ"מ מפני שאפשר לטעות חזר ומחק את הציון לסי' ת"ח דין י' שלא יבואו לטעות. ולא ירדתי לסוף ד' הגר"צ שליט"א במה שחזר בו, דודאי אין חילוק בין מניח עירובו לשובת, אך מ"מ יש חילוק בין מדידה מסוף הרה"י והליכה בכולה דלזה סגי בדין רה"י, לנתינת עיבור דלזה בעינן שם עיר, ובחזו"א ריש סק"ז לא דן לגבי נתינת עיבור לעיר, והיכן מצא משמעות בחזו"א שספיקו גם לגבי שם עיר לענין נתינת עיבור חוץ לחומה זו, ומסביר אי"ז עיר אלא רה"י המוקף לדירה בלבד. (שי"ח הלכה, גרינהויז). [ח] הנה עצם דין חומה כ' בחזו"א בלשון "וקרוב הדבר", אך כת"ר נקט דנוקט כן לדינא. - ומאי דמשמע לכת"ר דהחזו"א דן בענין השטח שבין הבתים לחומה, הוא מדמשמע כן בריש ד"ה ואמנם "ולכאורה האויר שבין חומה לבתים דינו כחצר, ואי חצר אינו נמדד גם אויר החומה אינו נמדד מן העיר" - אך א"כ צ"ע אמאי קשיא להחזו"א מחומה, והרי אפ"ל דכל דין חומה באין בה פרצה המפסדת לענין טלטול, ולא נצטרך לחדש דמגניא שאני, ונצטרך לדחוק בדפשוטות משמע דחומה מועילה בכ"ג גם ביש פרצה המפסדת, וגם נצטרך לומר דגם כשיש פרצות המפסדות לענין טלטול מ"מ לא אבדה ממנה מעלת מגניא. - ורנ"ק הי"ו העיר דיתכן דהחזו"א מיירי בחומה שלמה שסביב העיר, ולענין היקף שבין חומה לבתים ע"ז אין דיון דלא גרע משבת בתל ונקע כמ"ש החזו"א לקמן ס"ק כ"א, וכל דיונו רק לענין נתינת קרפף חוץ לחומה, וכיון שבהא דחצר דאיירי בכל ס"ק זה הרי נפ"מ גם בחצר גדולה בדין רה"י (וכמ"ש כת"ר בדין כ"ה), וע"ז מקשה מחומה. ומ"ש "גם אויר החומה אינו נמדד מן העיר", היינו רק שאין לו דין עיר כדי שנוכל לתת קרפף חוץ לחומה, ומה ששטח זה עצמו ניתן, הוא משום דלא גרע משבת בתל ונקע. ואם נפרש כן כבר אין לנו מקור בחזו"א דחומה מועילה גם כשהיא פרוצה, ויתכן דבזה אין לו כבר אפי' כל ההיקף עד החומה, ושפיר יתכן דבזה אבדה מעלת מגניא. ובזה יהיו ב' הערות ע"ד כת"ר דהכא, א. במ"ש בשם החזו"א נפ"מ בין חומה למחיצה לענין אי מונים מהבתים או לא, אזי לפי הנ"ל לא נזכר זה כאן. ב. מה שסיים לחלק בחומה בין היתר טלטול או לא, יהא החילוק באופן אחר, דביש היתר טלטול נותנין גם קרפף, ובאין היתר טלטול אולי לא נותנים אפי' עד החומה. אשר ממילא מ"ש בריש דבריו לחלק בין חומה למחיצה בעלמא, והיינו דאפי' בחומה שאין בה היתר טלטול עדיפא ממחיצה, אבל לפי הנ"ל שוה למחיצה דהיינו למחיצה שיש בה איסור טלטול, וכשיש בשניהם היתר טלטול אז עדיפא חומה לענין נתינת קרפף חוצה לה. עוד יש להעיר שבחזו"א כ' "אבל מחיצה במסיפס בעלמא לא", וכת"ר כ' "אבל מחיצה בעלמא", ובדברי החזו"א מוגדר יותר הנפ"מ שבכאן. - אך צ"ע דאי הנפ"מ רק בטיב המחיצה שיכולה להגן, האם נאמר כן גם כשחצר מוקף במחיצת אבנים מעולה שיש לה מעלת מגניא גם כשהיא סביב עיר, האם באופן זה יועיל גם לחצר דהוי בגדר מגניא על הבית, או דלמא דרך "חומה" שמהותה להגנה, ורק כשהיא במסיפס בעלמא אין זה בגדר "חומה" גם כשהיא סביב לעיר. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [ט] [א.ה. מכתב זה נכתב על מהדורת הכת"י: בראשיתו יש ט"ס וצ"ל "שאינו מלא אלא בשעת הגשם". - ובמ"ש "ובלבד שלא יהא בנחל יותר מע' אמה ושיריים" - כך הוא לשון הירי' שהביא החזו"א. וצ"ע אי הנחל רחב יותר מע' אמה אי נותנים עד ע' אמה או שלא נותנים כלום, כי לפי"ד החזו"א שם הי' אפ"ל שנותנים עכ"פ עד ע' אמה, אבל לפי לשון הירי' לכאורה לא נותנים. - ועל מ"ש כת"ר בהשמטות "ולכאור' לפמש"כ החזו"א וכו' א"כ מאי נ"מ וכו' וע"כ דנותנין עיבור וכו'", העיר רנ"ק הי"ו דהרי החזו"א דן בכך וכו' להדיא דלדידן דנהיגין להקל אין נפ"מ בזה, והיינו דהמחבר כ' כן לשיטתו שס"ל כרבנן ויש נפ"מ בזה וכמ"ש כת"ר, אבל להרמ"א אין נפ"מ. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [י] יל"ע אם נותנין לו עיבור חוץ לנחל, ולי' המחבר ומודדין לה אלפים כו' נמדד מן האלפים כו', אך אפשר דהמחבר לשיטתו אבל לד' הרמ"א נותנין לו עיבור, ואפשר דאין נותנין עיבור לעיבור, והמ"ב לא כתב כאן כלום, וצ"ע. (הערות שבסוף שו"ה).

ג. עיר שהוקפה ואח"כ ישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה לא ימדוד מהחומה, שכיון שנעשית קודם ישיבתה אין החומה עושה כולה כד"א, אלא מודד מהבתים ונותן ע' אמה ושיריים מסוף הבתים ואח"כ מתחיל למדוד התחום, אם לא שיש בהחומה בית דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לישיבת בתי העיר מצטרפת עמה ומודדין מהחומה. מיהו אין ליתן עוד ע' אמה, שאין נותנין עיבור לעיבור כדלקמן דין ט"ז^ה (סי"א וסקנ"ג נ"ד ושה"צ). ובחזו"א תמה ע"ז שכיון שהיא בית דירה הרי היא כעיר ממש ונותנין לה עיבור (או"ח סי' ק"י סקי"ט, וע"ל דין ט"ז). אבל אם העיר ישבה ואח"כ הוקפה אז מודדין לה מחומתה אפי' החומה רחוק הרבה מהבתים, ונותנין חוץ לחומה ע' אמה ושיריים^ו ואח"כ מודדין לה האלפים (סי"א וסקנ"ה). ובחזו"א נוטה לומר דדווקא חומה שמגינה על העיר, אבל מחיצה בעלמא סביב העיר אין מודדין העיבור חוץ למחיצה^ז (או"ח סי' ק"י סק"כ, וע"ש סקכ"א).

ד. עיר שיושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש ומשתמשים בו, שאינו מלא אלא בשעת הגשם^ט, אם אין לפני איצטבא של רוחב ד"א על שפת הנחל כדי שיעמדו עלי' וישתמשו בנחל אין

♦ שערי הלכות ♦

ה. ומבואר שם בשע"ה אות י"ד דלדעת מרן בלא"ה אין נותנין. ו. ולדעת מרן המבואר לקמן בשע"ה אות י"ד אין נותנין קרפף לעיר אחת. ז. היינו דכל האי דינא דמצטרף הנחל לעיר היינו דוקא תוך ע' אמה ושיריים, וע"כ לפסק הרמ"א אין נ"מ דבלא"ה נותנין קרפף, אבל לפסק מרן המבואר לקמן באות י"ד דאין נותנין קרפף, אם יש נחל עם איצטבא נותנין אותו לעיר ומתחילין למדוד אח"כ. ח. ע"י לקמן בדין ז'.

מקום הרחב, ומשם ולהלן מורדין. וכן אם היתה משולשת או שיש לה ששה זוויות או שמונה וכה"ג, מרבעים אותה לרוחות העולם להשוות צד הקצר כפי אורך צד הארוך, ומושכין החוט לרבעה כנגד המקומות היותר רחבין בה, ומהמרובע ואילך מורדין (ס"א ב' ג' ד' וס"א ד' ה' ו' ח'). וכתב בחזו"א הא דמרבעין עיר שצדה א' ארוך וצדה א' קצר כזה אבל אם היא יתירה מד' אלפים (או ד' אלפים בצמצום) אז אם יש מן הזווית (דהיינו מנקודת א') עד היתר שהוא האמצע שכנגדה (דהיינו נקודת ב') יותר מאלפים אין מרבעין אותה, דלא עדיף מאילו היתה כזה שלא היו מרבעין אותה בכה"ג כדין עיר העשויה כקשת דלקמן דין ט' י', מיהו מרבעין אותה כמו שאפשר כדלקמן גבי עיר העשויה כקשת (או"ח סי' ק"י סק"ו), ואפשר דלמה שחזר בו אח"כ בעיר עגולה דאפי' יש יותר מח' אלפים כנ"ל דין ה' ה"ה כאן, וכן מסתבר). ועיר שרחבה מצד א' וקצרה מצד שני כזה מרבעין אותה לרבע עולם, ומוציאין קו מזוית א' לרבע עולם ומזוית ב' לרבע עולם, ומושכין קו הקצר כנגד קו הארוך (שם, וע"ל דין י"ד) [יב].

ח. עיר שאין מתוקנת במחיצות כדין להיתר טלטול, ויוצא ממנה

◆ שערי הלכות ◆

ט. בשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם דמבואר דרך במרובע בד' זוויות מניחין אותה בריבוע שלה, וכדלקמן בדין הבא בדין עיר משולשת ושיש לה צלעות רבות, וע"ש בשע"ה. י. תיבות אלו להשוות צד הקצר כפי אורך צד הארוך כתב המ"ב בדין עיר משולשת, והמשך הלשון הוא על צלעות רבות, ותיבות הקודמות מרבעים אותה לרוחות העולם אינו מדברי המ"ב כאן, ולכאורה זה סותר דברי המ"ב דכתב להשוות צד הקצר כצד הארוך, מבואר שאינו לריבוע העולם אלא כצד הארוך. ובאמת יש להקשות בזה בדברי המ"ב דלכאורה מדברי השו"ע שהעתיק לשון הרמב"ם מבואר דעיר עגולה או משולשת או צלעות רבות דמרבעים בכל אופנים אלו, כתב אח"כ דמרבעים לריבוע העולם, וכ"נ מביאור הנחלת צבי בשו"ע, וכ"כ הגר"ז, וזה דלא כדברי המ"ב כאן. [ואמנם בעיר רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד כתב בשו"ע כהרמב"ם אחר האי דינא דריבוע העולם יחד עם עיר העשויה כקשת או כגאס, ומשמע דבזה לא מרבעים בריבוע העולם, וצ"ב מ"ש ממשולש, ובאמת בטור כתב האי דינא קודם דינא דריבוע העולם, ואחר ריבוע העולם כתב דינא דגאס או קשת, וגם בזה צ"ע מ"ש גאס או קשת]. והחזו"א הגם דנקיט בכמה מקומות כדברי התוס' והרשב"א והמאירי דאם יש לו זווית אחת ישרה מרבעים כפי אותה זווית, ודלא כשיטת הרמב"ם, מ"מ בדין משולש כתב לרבע כריבוע העולם, עי' בס' פ' לדרך נ"ד ובס' ק"י סק"ג ד"ה ומיהו ובסק"ו ד"ה עיר וד"ה וכן.

שסמכתם על סתימת השו"ע ס"ג דמשמע דקאי על כל מ"ש"ב בס"ב, והוא מלשון הרמב"ם (ומשמע מזה שמשולש הנזכר בס"ב מרבעין לפי רוחות העולם), וזה באמת קושיא גדולה על החזו"א, וצ"ע. **תשובה:** משולש הרי כל צד סותם הריבוע שלה ולכך מורדין בריבוע העולם, וד' חזו"א בצד א' מרובע ושאר צדדים עגולים, ומדין י"ד אין ראוי כ"כ ד"ל שעושין להיתר היינו אם הוא לריבוע העולם, ואם לאו עושין לריבוע העולם. [א.ה. וחזר הגר"צ שליט"א וכתב: נכון, אבל עדיין צ"ע מדין י"ד. וכונת הערה זו ברורה לכל מעיין בדבריו, ותי' הגר"ח שליט"א דמשולש יש לו ג' קווים ישרים, ואין לנו היכולת להחליט אחרי מי לילך ולרבע, וממילא אזלינן בתר רוחות העולם, דווקא בצד א' ישר ואיך אינן ישרים אזלינן בתר הך צד ומרבעין על פיה. **ומ"מ** עדיין תמה הגר"צ שליט"א מנידון יתר בזווית קצרה, שבחזו"א המובא בשונה הלכות דין י"ד ובכתי' ראיתי שלא נידח"ל בתי' הגר"ח שליט"א על קושיא זו, דבוודאי פשוט לשון החזו"א דמרבע אותה לפי רוחותיה ולא לפי רוחות העולם, ומ"ש ממשולש, ושורר למרן שליט"א בשו"ה בסוף דין ז' שצוין בסוגריים לדין י"ד, ונראה שכונתו להעיר ולעורר דלכא"ו צ"ע משם, וצ"ע]. (שי"ח הלכה, גרינהויז).

דוקא לפי רוחות העולם, דרום כנגד דרום העולם, וצפון כנגד צפון העולם, וכן כל רוח יהא מכוון כנגד רוחות העולם (ס"ג וסק"ז, וכ"פ בחזו"א או"ח סי' ק"י סק"ג).

ו. וכ"ז בעיר עגולה, אבל אם היתה העיר מרובעת ולא לרבע העולם שאין עומדת צפונה לצפון העולם ודרומה לדרום העולם אלא באלכסון אין מוסיפין עלי' לרבעה ברבע עולם, אלא מניחין אותה כמות שהיא ומורדין לה אלפים אמה מכל רוחותי' (ס"א וסק"ב ד'). ואפי' אם היתה מרובע רק בצד א' מהצדדים ^ט מרבעים אותה לפי הרבוע שלה, ואם צד הזה אין ממלא כל הרוחב יש להסתפק, וכן בכמה תמונות שקשה להכריע אם מרבעין אותה לרבע עולם או לרבע עצמה, וגם לרבע עצמה יתכן באופנים שונים אין להתיר אלא מקום שמובלע בין ב' התחומין, ואפשר דמרבעין באופן ששטחו פחות, וכן מסתבר. ועיר שמוקפת מחיצות מסתבר שמרבעין את חומתה לפי המחיצות ולא לפי בנין הבתים (חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה נ"ד ב' וסי' ק"י סק"ג).

ז. היתה העיר אריכא וקטינא שאין רחבה כארכה, אין מוסיפין על רחבה להשוותה לארכה כיון שהיא מרובעת. ואם היתה רחבה מצד א' וקצרה מצד אחר, כשכא למדוד התחומין אצל מקום הקצר אין מורדין מהחומה אלא מוסיפין מתחלה על העיר עד שיהא שוה עם

◆ שיח הלכות ◆

[יא] שאלה: היינו שכת"ר מפרש שזווית הוא המקום של הקצר שרואים אותו כאילו נתרחב עד כנגד מקום הרחב, ו"יתר" מפרש כת"ר שהוא האמצע שכנגדה, ורנ"ק הי"ו העיר דיתכן דכונת החזו"א במה שקורא "זווית" הוא למקום כלות הצד הצר של העיר דהיינו כאן ו"יתר" היינו הקו שמותחים ממקום רחב עד נגד מקום הצר, דהרי חזי' כאילו בצד ב' ג"כ יש בליטה שע"ז נעשה כמין קשת ע"י ב' הצדדים, ולכן בעי' שמצד זה לזה יהא פחות מד"א. או שמעצם העיר דהיינו מזווית החדודה של מקום הצר לא יהא אלפים עד מקום הקו הנמתח מראש זה עד נגד ראש זה, כזה:

תשובה: לא נתברר לי פי' כת"ר, שהרי צריך שבב' או פחות מד"א או פחות מד"א לקו היתר

ראשי' יהא ד' אלפים ובאמצעיתה אלפים ואז אין מצטרפין. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[יב] שאלה:** מ"ש"כ בשו"ה וכן אם היתה משולשת וכו' מרבעין לרוחות העולם וכו', צ"ע דלפי החזו"א המובא בדין הקודם (ו"ל שם: ואפילו אם היתה מרובע רק מצד א' מן הצדדים מרבעין אותה לפי ריבוע שלה) נראה שמרבעים משולשת לריבוע עצמי, דהא צד א' הוא קו ישר כלשון החזו"א סי' ק"י ס"ק כ"ג (עיי"ש ד"ה מיהו וז"ל: דכל שיש צד אחד של העיר קו ישר מרבעין כפי צד זה ריבוע העיר), וכן נראה מד' החזו"א שם ס"ק כ"ו המובא בדין י"ד במש"כ שאם היא על זווית קצרה עושין להיתר (והיינו שמרבעין אותה לפי צד הישר שבה ולא לפי רוחות העולם), וק"ו אם הוא משולש. **ואמנם** במשולש שהיא על זווית רחבה אין מרבעים אלא לריבוע העולם, דזהו הציור המובא בסוף דין ז', אבל אין זה סתם משולש (וכדמוכח) מדלא קרא ליה החזו"א משולש. **אמנם** נר'

דהיתר מובלע תוך התחום ויכולין להגיע אליו מהקשת רואין אותו כאילו מלא בתים, ויכולין גם היושבין בגג הקשת למדוד מהיתר התחום שבת [ומ"מ מותרין ג"כ לילך מביתם ולמעלה אלפים אמה בכל ענין, בין כשנותנין להם יתר ובין כשאין נותנין]. אבל אם יש מהקשת עד היתר ג"כ יותר מאלפים, אז אם רוצים בני גג הקשת לילך דרך הבתים שבקשת יכולין לילך עד קצה הקשת, ומשם ואילך ימדדו להן אלפים אמה, דכיון שהולכין בעיר חשיב כולה כד"א [וכן אם הולכין במבואות שבין הבתים או בשבעים אמה ושיריים שסמוך לבתים מב' הצדדים, דכ"ז נחשב כהולכים בין הבתים כיון שנותנין קרפף לעיר, חזו"א או"ח סי' ק"י סקט"ו]. אבל אם הולכין בני גג הקשת דרך החלל של הקשת עד היתר והלאה, מודדין להם ממקום שנתקצר שם הקשת שאין בו ד' אלפים ושם מותחין יתר, ומשם והלאה מודדין להם. והטור מיקל עוד דלעולם מודדין אלפים מגג הקשת אפי' אם לא נתקצר שם מד' אלפים בין ראשי הקשת, ומותחין שם יתר ואח"כ מתחילין למדוד התחום, ואין להקל בזה (ס"ד וסקט"ו ט"ז י"ז ובה"ל ד"ה וי"א ושה"צ). ובחזו"א פסק כהטור ג', ולכן לעולם מודדין ממקום שנתקצר מד' אלפים או ממקום שלא נשאר בין אמצע הקשת והיתר אלפים אמה, ומ"מ אין מחלקים את הקשת עצמה לב' תחומין, דאל"ה אפשר לחלקה לחלקים רבים גדולים או קטנים כל א' כמו שירצה, וזה אין מסתבר כלל, ולכן ראשי הקשת אין מודדין אלא מביתם לכל הצדדין [יד] (או"ח סי' פ' ד"ה נ"ה ב' וסי' ק"י סק"י י"ג ט"ו י"ז, וחזר ממ"ש כ' בסי' פ' ד"ה נ"ה ב').

יא. ה"י בין הראשים ד' אלפים או יותר, ובנויין בתים באמצע היתר כזה אם יש בבתים אלו ג' חצרות וב' בתים בכל א' דינים כעיר, אז אם לא נשאר אויר יותר מקמ"א אמה ושליש מצד א' חשובין בתים אלו מהעיר, ואם נתמעט הקו עי"ז ולא נשאר מהבנוי עד ראש השני ד' אלפים חשיב כאילו אין בין הראשין ד'

♦ שיח הלכות ♦

[יג] **במש"כ** בדין ט' צריך להוסיף מש"כ בחזו"א סי' ק"י סקט"ד ד"ה נ"ז ב' שורה ג' וז"ל: והיינו שמרבעים כל העיר וכו', ונראה כונתו שמלבד מה שמושכים יתר בין הקצוות וזה חוט ישר, מלבד זאת מרבעים לצד העיגול, ומסתמא זה גם כונתו בריש ס"ק ט"ו ד"ה דינים שורה ב' מרבעים אותה וכו', עיי"ש. [א.ה. מן הגר"ח שליט"א הסכים לזה וקבעו בשו"ה בסוגריים, עיי"ש היטב, ונר' שבכה"ג מרבעים לפי היתר שזה נחשב כמו שיש לעיר צלע אחת ישרה, עיי"ש ס"ק כ"ג (ועי' שו"ה סי' וס"ז)]. (שי"ח הלכה, גרינהויז). [יד] **העיר** רנ"ק הי"ז דבסי' פ' ד"ה נ"ה ב' בתי' הב' כ' "א"י צריכין לברור להן תחומן או בחילוק העיר לארך או לרחב, אבל אין נותנין להן ב' תחומין, א"כ משמע שאם רוצים יכולים לחלק העיר לאורך (ורק דאולי כ"ז שלא החליטו לעשות כן הרי הם חולקים לרוחב) - אך לענ"ד נדון כסתיומת כת"ר דמשמע דההכרח לחלק לרוחב, כיון דבסי' ק"י (שכ' לאחרונה) כ' בדרך הב' "ואפשר שאין חולקין העיר לב' תחומין, וכיון שמרבעין את העיר במקום שמתקצר ע"כ נידון הראש בפ"ע, וכן נראה שאם באנו וכו' וזה לא מסתבר כלל", משמע מסתימת דבריו שצריך לעשות כן לחלק במקום שמתקצר. והרי כן גם משמע מסתימת הפוסקים שהוזכר רק ענין הא דמתקצר, א"כ משמע דזו הכרעת חכמים דזה יותר מסתבר שהחלק הסמוך למרכז ממקום שמתקצר ופנימה היו חלק אחד יותר מאשר שאר עניני חלוקות העיר. (שי"ח הלכה, ולדנברג).

קרפף [המוקף לדירה דהוי כרה"י אפי' הוא יותר מב"ס] מתוך העיר ונמשך חוץ לעיר, אינן מצטרפין ומודדין התחום מהעיר. ואם הקרפף מובלע בתחומו הוי כל הקרפף כד"א כדין עיר המובלעת בתחומו לקמן סי' ת"ח דין ב', אבל אם הקרפף יותר מאלפים אמה אין לו אלא תחומו כדין כלתה מדרתו בחצי העיר. ואם הקרפף נכנס לעיר אחרת ובצירוף העיר האחרת והקרפף יש יותר מאלפים, אין מצטרפין והקרפף נחשב לד"א, ואח"כ חוזר ומודד, ואם אז העיר האחרת מובלעת בתחומו גם היא נחשבת כד"א. וכ"ז כשאין העיר ששבת בה מתוקנת במחיצות כדין, אבל אם מתוקנת כדין הו"ל היא והקרפף אחת (חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"א, וע"ל סי' ת"ח דין ד').

ט. עיר [אפי' אינה מוקפת מחיצות כדין להיתר טלטול, חזו"א סי' ק"י סקט"ו] העשו' קקשת, דהיינו שבת' בנויין כחצי עיגול, ובין שני ראשי' המקום פנוי, אם יש בין שני ראשי' פחות מד' אלפים אמה שנמצא תחום ראשה של זו מובלע בתוך תחום ראשה האחר נעשית עיר אחת עי"ז, ורואין כאילו יתר מתוח [דהיינו חבל הקשור בשני קצות הקשת א'], וכל החלל הזה שבין הקשת והיתר כאילו מלא בתים, ויכול לילך כל החלל הזה ואין עולה לו בחשבון אלפים, ומודדין האלפים מקצות הקשת והלאה. וכן לענין הרוחב יכול לילך מדרומו של הקשת לצפונה דרך חללו, ונותנין לו אלפים אמה שלמים מצד הצפון והלאה, דכל הקשת וחללו כד"א דמיא (ס"ד וסק"י י"א י"ב י"ד, וגם את הקשת למעלה מרבעין כדין עיר עגולה, וכ"נ בחזו"א סק"ט) [יג], ומותחין היתר בשוה בין אם היא לרבע עולם ובין לאו, דהוי כאילו יש לה רבע בעצמה כנ"ל דין ו' (חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה נ"ד ב').

י. ואם יש בין שני ראשי' ד' אלפים אמה, אז אם אין בין היתר והקשת אלא אלפים אמה י"ב מודדין ג"כ הכל מן היתר, דכיון

♦ שערי הלכות ♦

יא. הנה כאן לא חילק בין אם יש קשת ליתר פחות מאלפים או יותר, דלהרמ"א דפסק כשיטת התוס' סגי בחדא לטיבותא, והנה בשו"ע העתיק לשון הרמב"ם שסתם בזה ולא הזכיר חילוק, ובכ"י כתב דממילא משמע ולא איצטריכא יעו"ש. אמנם בבדק הבית כתב דמדלא חילקו אפשר דס"ל דאפילו ביותר מאלפים נמי, ולענין מעשה אפילו אי נימא דהשו"ע חיברו אחר הבדק הבית [עי' שדי חמד ריש ח"ו בכללי הפוסקים סי' י"ג אות ל' דאין הדבר פשוט], י"ל כמ"ש בבדק הבית דהלא העתיק לשון הרמב"ם, ומה שביאר בכ"י ובבדק הבית זה כונתו בחיבורו, אמנם בבדק הבית כתב הלשון ואפשר לומר, וא"כ אפשר דלא ברירא ליה, ומ"מ אין להקל גם לאידך גיסא בפחות מאלפים ויותר מד' אלפים, וכשיטת התוס' דאין נ"מ בין זה לזה, כיון דבזה סתמו דביותר מד' אלפים אסור, ומבואר שהוא בכ"ג, וכ"כ המאמ"ר סק"ב, וע"ש בסק"ב שכתב לדינא כהבדק הבית. יב. לדעת השו"ע דפסק כהרי"ף והרמב"ם הנ"ל באות הקודמת אין מודדין מן היתר אף אם יש בין הקשת והיתר פחות מאלפים, ודינו כמ"ש כאן בהמשך ביותר מאלפים, וכ"כ במאמ"ר וכנ"ל באות הקודמת. יג. לדעת השו"ע ודאי דאין להקל כדברי הטור, דהחמיר אפילו בשאיזו ביו הקשת ליתר אלפים וכנ"ל.

ב'. וכתב בחזו"א לכאורה השיעור של ד' אלפים הוא כדי שיהיו התחומין מובלעין זה בזה כנ"ל דין ט', וא"כ בעשוי' כמין ג"ם אם ניתן תחום לבית שבראש זה ותחום לבית שבראש זה לפעמים יפגעו קרנות התחומין זה בזה, אף אם יש ד' אלפים כפי רבוע התחומין שיהיו כרובע הבית או לרובע העולם, דלפעמים נותנין אלכסונו, ואפשר דבאמת אין תלוי בד' אלפים רק העיקר תלוי בהבלעת התחומין (או"ח סי' פ' ד"ה שו"ע וד"ה שם בשה"צ וסי' ק"י סקט"ו ע"ש) [טז].

יד. ואם הג"ם אינו עשוי על זוית ישרה כזה אלא על זוית רחבה כזה מרבעין אותה לרובע עולם, ואם היא על זוית קצרה כזה עושין לה יתר כדין עשוי' כקשת (שם סי' ק"י סקכ"ו).

טו. עיר עגולה ויוצא ממנה פגום כזה דנין את היוצא כעיר העשוי' כקשת, ואין מרבעין אותה במקום היוצא אם יש ביתר ד' אלפים, ואורך היוצא יותר מאלפים [וגרע ע"י הפגום מאילו היתה בלי הפגום שהיינו מרבעין אותה כנ"ל דין ה'], אבל אם הוא פחות מכאן מושכין את הקו עד סוף של היוצא ומרבעין אותה [י"ז] [ועי' לעיל דין ו' איך מרבעין אותה], ונותנין לה משם אלפים (חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"א כ"ו וסי' פ' ד"ה נ"ד ב') [יח].

טז. כל בית דירה אפי' של גוי ואע"פ שאין דרין בה שהוא יוצא מהעיר, אם הי' בינו ובין העיר ע' אמה ושני שלישים או פחות מזה הי' מצטרף לעיר, ומותחין חוט על פני כל רוחב העיר כנגד בית דירה זו כדי שיהא התחום שוה בכל מקום, ומשם ולהלן מודדין

אלפים, אבל אם הבתים הבנויים רחוקים מהראשים מכאן ומכאן יותר מקמ"א ושליש לא הועילו כלום [אא"כ העיר שבאמצע מובלעת בתחום א' מהראשין שנחשבת כד"א, ועי"ז מובלעין ב' תחומי הראשין זה בזה, דינו כאין בין הראשין ד' אלפים ומודדין מהיתר], מיהו אפשר דאמרי' כאן רואין אותן כאילו הן לפנינו במקום שלא ישאר רק קמ"א אמה ושליש כדין ג' כפרים דלקמן דין כ"ב, וצ"ע בזה (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"א ט"ו) [טז], וע"ל דין כ"ג אם הבתים משוכין לצד מערב).

יב. עיר העשוי' כצורת ח' דינה כעיר העשוי' כקשת (חזו"א שם סק"ב ט"ו).

יג. עיר העשוי' כמין ג"ם שהוא כמין רי"ש או כ"ף פשוטה דינה ג"כ כעיר העשוי' כקשת, דהיינו שאם יש בין שני ראשי הג"ם באלכסון מזוית לזוית רק פחות מד' אלפים אמה, או שיש מזוית הג"ם עד היתר רק אלפים אמה מרבעין אותה [כמ"ם סתומה], דהיינו שרואין כאילו מלאה בתים ברובע ממזרח למערב ומצפון לדרום [ואין מרבעין אותה לרובע עולם רק לרובע שלה כנ"ל דין ו', חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה נ"ד ב']. ואם יש בין שני ראשי הג"ם ד' אלפים אמה, וגם יותר מאלפים אמה מזוית הג"ם עד היתר, ורוצים ללכת שלא דרך הבתים, אז מרבעים במקום שמתקצר שאין שם ד' אלפים באלכסון [ולפ"ד הטור מרחיקים אלפים מהזוית ושם מרבעים, אף אם שם כבר יש ד' אלפים בין ב' הראשים כנ"ל דין י'] [ס"ד וסק"ט י"ג ובחזו"א סי' ק"י סקט"ו וסי' פ' ד"ה נ"ה

◆ שיח הלכות ◆

סי' ק"י כתב חשבון אחר מבסי' פ', ואולי זה נפק"מ לדינא וצריך להעתיקו. **תשובה:** אני חושב שאין בזה סתירה, אלא שבסי' ק"י לא נכנס לפרטי חשבון האלכסון. (שי"ח הלכה, גרינהויז). [יז] **שאלה:** "אבל אם הוא פחות מכאן מושכין את הקו עד סוף של היוצא, ומרבעין אותו לפי רבוע של היוצא ולא לפי רבוע של עולם" - סיום זה אינו בדברי החזו"א להדיא, כי שם רק כ' לענין שכשיש ד' אלפים ויוצא יותר מאלפים דאין מרבעין במקום היוצא, אולם כשהוא פחות מכאן לא כ' אופן הרבוע. והנה לעיל דין ו' כ' בשם החזו"א דכשיש רבוע רק בצד א' "באם צד הזה אין ממלא כל הרוחב יש להסתפק וכו'", ומה שסיים דאפשר דמרבעין באופן ששטחו פחות, וכנראה קאי גם על אופן זה שרק מקצת הצד הוא בקו רבוע. - ולכאורה נידונו היו רק כצד שמקצתו בקו רבוע. **תשובה:** סמכתי על מש"כ בסי' פ' שאם פגום יוצא מרבעין לפי הפגום, אבל ד' כת"ר נכונים ותקנתי. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **שאלה:** במש"כ אבל אם הוא פחות מכאן וכו', אף שדינכם אמת נסתפקתי מאוד אם זה כוונת החזו"א סי' ק"י ס"ק כ"א, ויותר נר' דלא קאי על עגול אלא הוא דין בפנ"ע, והכונה לפגום הנזכר במשנה [וממה שאין "פסיק" אין ראוי כידוע (ולפי"ז מילים אלו מיירי גם בעיר מרובעת)]. **תשובה:** איני מסכים. [א.ה. עי' בחזו"א המצויין כאן בשו"ה ובמכתב הגר"צ שליט"א, ובד' השו"ה, ובד' הגר"צ שליט"א, ותמצא ב' ביאורים בל' החזו"א, ומ"מ אין נפק"מ לדינא דשניהם נכונים לדינא]. (שי"ח הלכה, גרינהויז). [יח] **שאלה:** בציונים ציינתם לסי' פ' ד"ה נ"ד ב', ולא ידעתי למה הכוונה. **תשובה:** ציינתי לשם שאם יש צד א' מרובע מרבעין אותה לפי ריבוע שלה [וזהו שהכנסתי במרובע וע"ל דין ו' אין מרבעין אותה]. (שי"ח הלכה, גרינהויז).

[יז] **שאלה:** צוין לחזו"א ס"ק ט"ו, וצריך גם לציין לס"ק י"א, ויש כאן השמטה דהיינו מאי שסיים שם בס"ק י"א ד"ה עיר "ואם העיר שבאמצע מובלעת בתחום אחד מהראשון שנחשבת כד"א וכו' בזה דינו כאין וכו' ומודדין לו מן היתר". - ומה שנסתפק החזו"א בס"ק ט"ו "מיהו אפשר דאמרינן כאן רואין אותן כאילו הן לפנינו במקום שלא ישאר רק קמ"א ושליש" - ומשמע שהיינו כעין מש"כ בתחלה שסגי ע"י במה שלצד א' הוי פחות מקמ"א, ה"נ בהאי דרואין סגי אם ע"י ה"רואין" יהא קרוב רק לצד א' פחות מקמ"א. והעיר רנ"ק הי"ו מ"ש מהא דדין כ"ג אשר החזו"א כ' בס"ק י"א וט"ו דבעי' שע"י הרואין יהא קרוב לב' הצדדין פחות מקמ"א. - והנה בהא דכשבלי רואין הוי פחות מקמ"א לצד א' פשוט מאי דסגי בצד א', דהרי עי"ז הוי כא' עם הראש של צד א', וע"כ סגי בשיש כעת פחות מד"א מעיר זו עד ראש הב', אבל במשך לגמרי למערב ובעי' לדין רואין אזי אין לנו לחדש יותר מכל "רואין", דהיינו דוקא שיהא קרוב לכל צד פחות מקמ"א, אע"ג דכאן גם ע"י "רואין" של פחות מקמ"א לצד א' ג"כ ממילא יתאחד עם צד הב' כיון שישאר פחות מד"א, מ"מ דין רואין הוא ע"י ג', וע"כ בעי' שהאמצע קרוב לכל צד פחות מקמ"א. אך כל זה כשהפרט של פחות מד' אלפים הוא ג"כ בבחינת "רואין", ע"כ ל"רואין" בעי' רק קמ"א ולא מספר יותר גדול, אבל כשהעיר בין הראשין והפרט של פחות מד"א הוא כבר בהוה, וחסר רק מה שלצד ב' יהא פחות מקמ"א, ע"כ סגי בזה גרידא, דלא יחוד עם צד ב' הוי כבר כמאוחד בלי רואין - הגם דבלי "רואין" לא יועיל הקירבה של פחות מד"א לצד ב', מ"מ לא צריך לעשות כאן "רואין", והנידון הוא רק על צד הא', וע"כ סגי כשע"י רואין יהא בהאי צד גרידא פחות מד"א. **תשובה:** מה שהק' רנ"ק נ"י כמדומה שהטעם משום ששם עומד למלאות. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [יז] **שאלה:** בחזו"א

והלאה, אבל אם הולך דרך החלל בין שורות הבתים מורד מעצם העיר אלפים אמה וולפ"ד החזו"א בדין י' מתחילין למדוד מרחוק אלפים אמה מהעיר, וכ"ש אם בצד א' יוצאין בתים עד חוץ לאלפים, אם העיר ארוכה עד שיש באלכסון הג"ם ד' אלפים אין מותחין המדה נגד הבית בצד השני כנ"ל דין י"ג ונע"ש בשם החזו"א דלפעמים שיעורו יותר. ויש מקילין דפגום היוצא מהעיר קיל מקשת, דאפי' החלל שבין ב' שורות הבתים מחזיק יותר מד' אלפים ג"כ מודדין התחום מבית האחרון, וכן אם הוא יוצא מצד א' לעולם מודדין התחום של העיר מבית האחרון אפי' כשהולך מצד השני שאין שם בתים, ואפשר שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק. ואם הבתים שיוצאים זה אחר זה הוא כנגד אמצע העיר, אפשר דלכו"ע יש להקל בזה (ס"ו וסקל"ה ובה"ל ד"ה ואם ושה"צ). ובחזו"א תמה ע"ז שאין נ"מ בין אמצע העיר או מן הצד, וכמו שאם יוצא מצד א' של העיר הו"ל כעשוי' כמין ג"ם, ואם יוצא מב' צדדין הו"ל כעשוי' כמין ח', כך אם יוצא מאמצע העיר הו"ל כשתי עיירות שכל א' כמין ג"ם, ואם היוצאין ארוכין והעיר רחבה עד שאין תחומי ב' הראשין מובלעין מודדין את הראשין לעצמן כדין עיר העשוי' כג"ם (או"ח סי' פ' ד"ה במ"ב בבה"ל וסי' ק"י סק"ג ט"ו).

יט. וכתב בחזו"א אם יוצאין בתים מצד ימין שכל הבתים מובלעין זה לזה תוך ע' אמה עד בתי העיר, והיוצא נמשך אלף אמה, והיוצא שמצד שמאל מופלג מהעיר יותר מקמ"א אמה ושליש, ובתיו נמשכין אלפים אמה כזה אין מרבעין את העיר אלא בסוף אלף, ואין היוצא השמאלי נחשב מהעיר רק נחשבת כעיר בפ"ע וכולה כד"א. מיהו השובת בהיוצא השמאלי מהלך את כל העיר כד"א, כיון שהוא מובלע תוך רבוע העיר (או"ח סי' פ' ד"ה שם שני). אבל בסי' ק"י סקט"ז מסיק דנחשב הכל כעיר אחת כיון שהיוצא השמאלי מובלע תוך המקום שמרבעין, ומותחין קו התחום למדוד מסוף היוצא השמאלי (וע"ש שאין זה ברור כ"כ, וכ' דהדבר צריך הכרע, וע"ל דין כ"א) [כב].

♦ שיח הלכות ♦

[יט] **לכאן** לפי פסק ההלכה ע"פ הביה"ל ד"ה וכן (דלעולם מתחילין למדוד אלפיים מלאחר ע' אמה מהעיר, וכנ"ל בשו"ה דין א') אין מקום כלל לכל ס"ה בשו"ע (שמותחין חוט מחוץ לבית וכו'), דבין כך נותנים ע' בשביל הקרפף, ומאי נפק"מ אם יש בית דירה בתוך ע' אמה הלל, וכל הנפק"מ מדין בית דירה אינו רק לגבי ס"ו (בשו"ע) המובא בדין י"ח (לענין שאם יהא עוד בית תוך ע' אמה ממנו יצטרף גם הוא לעיר), וא"כ מש"כ בשונה הלכות כאן ומותחים חוט וכו' אינו נכון. **שו"ר** דנפק"מ (היכא שהבית יוצא מחוץ לע' אמה ורק תחילתו תוך ע' אמה) שמודדין מסוף הבית, אף שרק תחילתו תוך ע' אמה, ועי' תו' סוכה דף ג' (ואז מותחין וכו' כמב' בשו"ע). (שי"ח הלכה, גרינהויז). [ב] **הנה** בחזו"א ס"ק כ' ד"ה והא מבואר דדין הצטרפות לו' בתים ודין נתינת קרפף אחר מה שנתעבר תלויים זב"ז, ולפי"ז צ"ע בנידוננו. ורנ"ק הי"ו אמר דאח"כ דגם בנידוננו חומה תפטיק לענין צירוף לו' בתים, והעיר לדברי החזו"א בסי' פ', ואמנם שם כ' בלשון "או עיר שיש לה חומה אין בתים שחוץ לחומה מצטרפין עמה להיות עיר אחת, רק מדין קרפף מצטרפין עמה", משמע דה"ה לענין צירוף לו' בתים. ולכאורה הדבר תימה, דאטו כשיש לחלק מן הבתים גדר כבר לא מצטרפין עם שאר בתים. - אך יתכן דצ"ל גם כאן דרק חומה שמגניא מפסקת הן לצירוף לו' בתים והן לענין שלא ניתן קרפף אחריה, אבל במחיצה בעלמא אין לה שום דין הפסק שנצטרף לו' בתים וגם ניתן קרפף אחרי', וכעין שכי' החזו"א בד"ה ואמנם לענין מאי דנותנין קרפף לר"מ אחר החומה אפי' ברחוקה מהבתים. - והנה בחזו"א סי' פ' במוסגר כ' להקשות על תי' זה, ואולם בסי' ק"י פסק כן. - וכ"כ לעיל אות ו' [הערה ח'] שמסתמא ענין "מגניא" שייך רק סביבות עיר, ולא סביב בית אפי' כשהוי מחיצת אבנים טובה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [בא] **החזו"א** לשיטתו, אבל לפ"ד המ"ב בדין ט"ז אין נותנין עיבור לעיבור. (הערות שבסו"ס שו"ה). [כב] **אולי** כדאי לציין לעי' לקמן דין כ"א, וכן לציין שם לכאן דהרי גם שם כ' דצ"ע, והכל תלוי בספק א' כמבואר שם בחזו"א. **ועוד** צ"ע, דאמנם בחזו"א ס"ק ט"ז כ' לפשוט ספיקו מדברי רש"י, ואח"כ כ' פ"י אחר ברש"י, ועי' כ' דהדבר צריך הכרע, אבל אולי מסקנותיו לדינא - בכמה גווני שנקט, אולי נשאר כן לדינא עכ"פ מסברא,

התחום^[ט], מיהו בזה אין נותנין עוד ע' אמה ושיריים לעיר מסוף הבית הזה שאין נותנין עיבור לעיבור י" (ס"ה וסקי"ט כ' כ"ו ובה"ל ד"ה וכן). ובחזו"א פסק שאם הוא בית דירה אפי' משהו ממנו נכנס לתוך ע' אמה הו"ל כעיר ממש, ונותנין לו עוד קרפף תוצה לו ורק בבית שנהרס כגון מחיצות בלא תקרה בזה אמרו שאין נותנין עיבור לעיבור כדלקמן דין כ"ד, ואפי' הוא נכנס תוך ע' אמה. וכן אם יש בית דירה ויש בינה לעיר ע' אמה בצמצום, אף שמצטרפת לעיר אפי' אין מובלע משהו מ"מ שוב אין נותנין לו עיבור. אך אם הבית חוץ לחומה אפשר דאפי' הוא תוך ע' אמה של הבתים החומה מפסקת ואין נותנין לו קרפף להבית, וכ"ש אם אינו אלא תוך ע' לחומה ולא לבתים דודאי אין נותנין לו עוד קרפף^{טו} [כז] (או"ח סי' פ' ד"ה מ"ב סי' שצ"ח וסי' ק"י סקי"ט כ').

יז. ודווקא בבית שיש בו ד' אמות על ד' אמות או יותר, אבל פחות מכאן לא מהני, ואם אין בה רוחב ד"א אבל היא ארוכה הרבה ויש בה לרבע דע"ד, יש דעות בזה אם מהני (ס"ו ובה"ל ד"ה ארבע). ובחזו"א פסק דלא מהני (או"ח סי' ק"י סקכ"ח). וע"ל סי' שס"ו דין ט"ז כמה פרטים בזה.

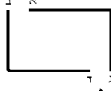
יח. ה' בית קרוב לעיר בע' אמה, ובית שני קרוב לבית הראשון בע' אמה, ובית שלישי קרוב לשני בע' אמה, וכן עד מהלך כמה ימים, הרי הכל כעיר אחת שבת' מפוזרין, וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון, ורואין כאילו חוט מתוח מאותו הבית היוצא על פני כל העיר וממנו מודדין (ס"ו וסקכ"ג, ולענין אם נותנין עוד קרפף דינו כנ"ל בדין ט"ו). וכן כל הבתים שבתוך המקום שמרבעין נחשבים בתוך העיר, אע"ג שהם רחוקים מהעיר יותר מע' אמה (חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה נ"ה א'). ואם היו יוצאין הרבה בתים משני צדי העיר כנגד ראשי העיר עד רחוק יותר מאלפים מהעיר, דינם כדין עיר העשוי' כקשת שאם ה' בין ב' הצדדין ארבע אלפים אמה, אם רוצה לילך דרך הבתים [או סמוך להן בתוך ע' אמה] [כא] או שיצאו כמה בתים סמוכין זה לזה והולך ביניהן, חזו"א סי' ק"י סקי"ג], יכול לילך בכולן ולמדוד האלפים אמה מבית האחרון

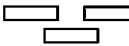
♦ שערי הלכות ♦

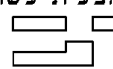
יד. דעת מרן השו"ע דבלא בית אין נותנין עיבור לעיר אחת, ומודדין ישר מהבית האחרון, וכשיטת הרי"ף והרמב"ם. טו. וכ"ז לא שייך לדעת מרן דאין נותנין קרפף לעיר אחת וכנ"ל.

וכל הנפק"מ מדין בית דירה אינו רק לגבי ס"ו (בשו"ע) המובא בדין י"ח (לענין שאם יהא עוד בית תוך ע' אמה ממנו יצטרף גם הוא לעיר), וא"כ מש"כ בשונה הלכות כאן ומותחים חוט וכו' אינו נכון. **שו"ר** דנפק"מ (היכא שהבית יוצא מחוץ לע' אמה ורק תחילתו תוך ע' אמה) שמודדין מסוף הבית, אף שרק תחילתו תוך ע' אמה, ועי' תו' סוכה דף ג' (ואז מותחין וכו' כמב' בשו"ע). (שי"ח הלכה, גרינהויז). [ב] **הנה** בחזו"א ס"ק כ' ד"ה והא מבואר דדין הצטרפות לו' בתים ודין נתינת קרפף אחר מה שנתעבר תלויים זב"ז, ולפי"ז צ"ע בנידוננו. ורנ"ק הי"ו אמר דאח"כ דגם בנידוננו חומה תפטיק לענין צירוף לו' בתים, והעיר לדברי החזו"א בסי' פ', ואמנם שם כ' בלשון "או עיר שיש לה חומה אין בתים שחוץ לחומה מצטרפין עמה להיות עיר אחת, רק מדין קרפף מצטרפין עמה", משמע דה"ה לענין צירוף לו' בתים. ולכאורה הדבר תימה, דאטו כשיש לחלק מן הבתים גדר כבר לא מצטרפין עם שאר בתים. - אך יתכן דצ"ל גם כאן דרק חומה שמגניא מפסקת הן לצירוף לו' בתים והן לענין שלא ניתן קרפף אחריה, אבל במחיצה בעלמא אין לה שום דין הפסק שנצטרף לו' בתים וגם ניתן קרפף אחרי', וכעין שכי' החזו"א בד"ה ואמנם לענין מאי דנותנין קרפף לר"מ אחר החומה אפי' ברחוקה מהבתים. - והנה בחזו"א סי' פ' במוסגר כ' להקשות על תי' זה, ואולם בסי' ק"י פסק כן. - וכ"כ לעיל אות ו' [הערה ח'] שמסתמא ענין "מגניא" שייך רק סביבות עיר, ולא סביב בית אפי' כשהוי מחיצת אבנים טובה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [בא] **החזו"א** לשיטתו, אבל לפ"ד המ"ב בדין ט"ז אין נותנין עיבור לעיבור. (הערות שבסו"ס שו"ה). [כב] **אולי** כדאי לציין לעי' לקמן דין כ"א, וכן לציין שם לכאן דהרי גם שם כ' דצ"ע, והכל תלוי בספק א' כמבואר שם בחזו"א. **ועוד** צ"ע, דאמנם בחזו"א ס"ק ט"ז כ' לפשוט ספיקו מדברי רש"י, ואח"כ כ' פ"י אחר ברש"י, ועי' כ' דהדבר צריך הכרע, אבל אולי מסקנותיו לדינא - בכמה גווני שנקט, אולי נשאר כן לדינא עכ"פ מסברא,

כ. היו ב' עיירות שבכל א' יש לא פחות מג' חצרות של שני בתים, אם יש ביניהם רק קמ"א אמה ושליש [דהיינו ב' פעמים ע' אמה וב' שלישים] חשובים שתיהן כעיר אחת ונותנין להם עיבור סביבם, ונמצאת כל עיר מהלכת את כל העיר השני ועיבורה טו, ואח"כ מתחילין למדוד להן אלפים אמה, אבל אם יש יותר מזה אין מצטרפים (ס"ז וסקל"ו ל"ח וחזו"א סי' ק"י סק"ט כ'). וכתב בחזו"א נראה שאין נותנין אלכסון של עיבור לב' עיירות לחשבן לעיר אחת (שם סק"ה). ואם יוצאין בתים שהם בית דירה תוך ע' אמה מהעיר הו"ל כעיר עצמה, ונותנין מסוף הבתים אלו קמ"א אמה עד העיר השני לצרפה כנ"ל דין ט"ז (שם סק"ט).

כא. וכן חומת העיר שנפרצה מב' רוחותי' זו כנגד זו, וחרבו הבתים שביניהם עד קמ"א אמה ושליש, דינו כסתום, ויכול לילך מקצה העיר ועד קצהו, ומשם ולחוץ מודדין התחום, אבל ביותר מזה נחשב כשתי עיירות נפרדות (ס"ז וסקל"ז). וכתב בחזו"א מזה משמע שאם הפרצות זו שלא כנגד זו או שיש ישוב בחלל כנגד הפרצות, אפי' יש בין המחיצות של העיר יותר מקמ"א ושליש חשיבי כעיר א', וצ"ע. ולפ"ז ב' עיירות כמין ג"ם כזה מוצטרפות להיות א' כיון שהפרצות זו שלא כנגד זו. ודוקא אם האלכסון מנקודת א' לנקודת ג' ומנקודת ב' לנקודת ד' אינו ד' אלפים, או שאין מן הזוויות עד היתר יותר מב' אלפים, ואז מצטרפין אף שיש הפסק מנקודת א' לנקודת ב' ומנקודת ג' לנקודת ד' יותר מד' אלפים ונעשין עיר א', אבל אם יש ביתר ד' אלפים ומהזווית עד היתר יותר מאלפים אין מצטרפין, כדין עיר העשויה כג"ם לעיל דין י"ג (או"ח סי' ק"י סק"ט).

כב. היו ג' כפרים משולשים כזה אם יש בין האמצעי ובין כל א' מהחיצונים אלפים אמה או פחות מכאן [ובחזו"א כתב שרואין כאילו חבל מתוח מחיצונה לחיצונה, ואם אין מהאמצעית עד הקו הזה יותר מאלפים] אף שיש באלכסון מהחיצונה לאמצעית יותר מאלפים, או"ח סי' ק"י סק"ט] אז רואין כאילו הי' האמצעי ביניהן, ואז אם לא ישאר ריוח כ"א קמ"א אמה ושליש מצד א' שבין האמצע לחיצון, וכן מצד השני נחשבין שלשתן כעיר א' [אפי' אם יש בין ב' החיצונים יותר מד' אלפים], ומודדין להן

אלפים לכל רוח חוץ משלשתן, ומותר להאמצעי לילך עד בין החיצונים ומשם ולהלן אלפים אמה [ומ"מ לא הפסיד לרוח השנית], וכן מותר לשנים החיצונים לילך מזה לזה אפי' רחוקים הרבה א' מחברו וגם משם ולחוץ, דכעיר א' חשיבי. ואפשר דאף להחיצונים מודדין התחום מהאמצעי ולהלן אלפים אמה, דכולן כעיר א' משולשת [כג] [וכן פסק בחזו"א סי' ק"י סק"ט ט"ו דמרבועין שלשתן כעיר משולשת]. ואם מצד א' פחות מקמ"א ומצד א' יותר, אבל בסך הכל אין כ"א רפ"ג אמה ושליש, צ"ע (ס"ח וסקל"ט מ' מ"א מ"ב מ"ד ובה"ל ד"ה רפ"ג וד"ה מחוץ). ודעת החזו"א דזה לא מהני^י, ואפי' אם בצד א' פחות הרבה מקמ"א ושליש ומצד שני משהו יותר מקמ"א ושליש לא מהני, וכל א' מודדין לה תחומה לעצמה (או"ח סי' ק"י סק"ט). ואם האמצעית היתה גדולה יותר מהאוויר שבין החיצונות, אז בכל גווני לא אמרי' רואין כאילו היא ביניהן^ט, מיהו אם האמצעית עשויה כמין ג"ם ורגלה כנגד האוויר שבין החיצונות כזה אמרי' רואין ברגל זו אע"ג שכל העיר גדולה יותר מהאוויר. ואין דין רואין רק כעיר שיש בה ג' חצרות ובכל א' ב' בתים, אבל בפחות מזה אפי' אם כשתטיל את הבתים בין החיצונות לא ישאר אויר יותר מע' אמה מ"מ לא אמרי' רואין (חזו"א שם).

כג. עיר העשויה כקשת או כח' ובין הראשין יותר מד' אלפים, וכנגד היתר יש עיר אחרת כזה רואין אותה כאילו היא ביניהן אם אינה רחוקה יותר מאלפים, ואז אם לא ישאר אויר יותר מקמ"א ושליש מכאן ומכאן [כדין ג' כפרים הנ"ל] נחשבין הכל כעיר א' עגולה (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"ט ט"ו).

כד. בית של דע"ד שהי' בית דירה ונהרס, אם נשאר רק ב' מחיצות בלא תקרה אע"פ שדרים ביניהם אין מתעבר עם העיר, אבל אם נשאר ג' מחיצות בלא תקרה או ב' מחיצות עם תקרה נוי"א שצריך שיהא עליהן ג"כ מעזיבה^ב מתעבר עם העיר אפי' אין דרים שם, ואם הוא תוך ע' אמה לעיר מתחילין למדוד מהבית הזה (ס"ו וסק"ט כ"ט ל"א ל"ב ובה"ל ד"ה תקרה), ובזה אין נותנין קרפף חוץ לבית זה לכו"ע כיון שנהרס, שאין נותנין עיבור לעיבור. ואם הבית הזה בין ב' עיירות ויש הפסק בין בית זה לעיר השנית יותר

♦ שערי הלכות ♦

טז. ולדעת מרן הנ"ל באות י"ד מודדין אלפים אמה מקצה העיר ולא אחר העיבור. יז. ומבואר דדעת מרן אינו כן, אלא מודד מהאמצעי לחיצונות אלפים וכמ"ש במ"ב. יח. ע"י בספר בני ציון שהוכיח כן מכמה ראשונים. יט. בשו"ע לא הביא תנאי זה, ומבואר דס"ל דבכ"ג רואין את האמצעי כאילו הוא ביניהם [ונראה דלא ס"ל כחד מתירוצי התוס' בדף נ"ז: בד"ה התם דהיקל גם שנחשוב הכל כעיר אחת, דלא כתי' קמא, וגם דאמרינן רואין אפילו אם העיר האמצעית יותר רחבה מן הרוח שבין החיצונות, וצ"ל דס"ל כמ"ש הרשב"א דמלי הכונה שעתיד להבנות. אמנם יש לדקדק בזה דבב"י הזכיר תירוצי התוס' ולא דברי הרשב"א], ופסק בזה כהרמב"ם. כ. בשו"ע הזכיר מעזיבה, ובמ"ב הביא מהגר"א שהוא ט"ס דליתא בגמרא ובפוסקים. ובביה"ל הביא דבסמ"ג ובעבודת הקודש כתבו מעזיבה, והנה אפ"ל דמרן היתה לו הגירסא כן ברמב"ם דכן גרס בדבריו האורחות חיים, וכ"ה בכמה כתי' ודפו"י כמ"ש בשנ"ס שברמב"ם פרנקל. שו"ר שכ"כ בבני ציון סק"ט.

♦ שיח הלכות ♦

ובפרט דיתכן דמוכח כן גם מרש"י - וצ"ע. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [כג] **כשכתב** דמותר לשנים החיצונים כדאי להדגיש שגם מותר לאמצעית לילך עד בין החיצונים, ומשם ולהלן אלפים אמה כמ"ש במ"ב ס"ק מ"ב, ואח"כ לכתוב "ואפשר", שכן הוא בבה"ל ד"ה מחוץ שזה יותר פשוט לו היתר האמצעית מן החיצונים, ואח"כ מחדש שגם לחיצונים מותר מן האמצעית - ורנ"ק הי"ו העיר להדגיש שבחזו"א ס"ק ט' וט"ו כ' דמרבועין את שלשתן כעיר משולשת. וכן העיר דעל מ"ש "ואפשר דאף להחיצונים וכו'", צריך לציין לבה"ל ד"ה מחוץ. ועל מ"ש "ואם מצד א' פחות מקמ"א וכו' צ"ע", צריך להוסיף בציונים לבה"ל ד"ה רפ"ג אמות. (שי"ח הלכה, ולדנברג).

משנה ברורה <שינון הלכה - שערי הלכות> - ד מערכת אליבא הלכתא - חברת אהבת שלום עמוד מס : 445 הודפס

דמשמע דלענין להתעבר עם העיר סגי בנבנה לדירה], אבל אם אינן מוכנין לדירה לא מהני כלל ואין מתעבר עם העיר, ולכן לא מהני אם יבנו בתים אפי' של ד"א כדין להאריך התחום כיון שאין עומדים לדירת בני"א (שם סק"כ כ"ג).

כה. חצר שהבית שבה תוך ע' אמה והחצר חוץ לעיבור ^[כח] העיר, אין מורדין מהחצר אפי' כשיש כבר עיר [וכן אם החצר תוך ע' והבית שבה חוץ לע' אין מתעבר עם העיר], וכ"ש שאין עושין עיר ע"י שהחצרות תוך ע' אמה זה לזה [והבתים שבתוכן רחוקים] אפי' הוא רה"י גמור (חזו"א אר"ח סי' ק"י סק"כ).

כו. ב' חדרים פנימי וחיצון, ובפנימי משתמש בו לאכילה ולינה ובחיצון משתמש בו כשימוש חצר לבית, מ"מ גם החיצון בכלל בית דירה, ואפי' לענין ששה בתים לעשות עיר מורדין ע' אמה מהחיצון כיון שראוי לדירה, וגם משמש להפנימי (שם) ומ"מ נחשב לבית א' עם הפנימי למנין ר' בתים, ע"י לעיל דין א') ^[כט].

♦ שיח הלכות ♦

[בד] אולי כדאי להעיר ב"הערות" שלהמ"ב הדין כן בכל גוונא שכבר עיברו בית, צריך שיהי' אח"כ עד עיר אחרת רק פחות מע' אמה, וכעין ודאי נותנים ע' לזו וע' לזו מסוף בתי הדירה, ורק בנתינת קרפף לעיר א' גרידא ס"ל לחלק בזה, אבל החזו"א שס"ל שרק בית חרב גרע, ע"כ גם כשהוא בין ב' עיירות גרע. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בה] אולי** כדאי להדגיש דאעפ"י שגם נחרבו קצת אלא שנשארו ג' מחיצות ותקרה - וכמ"ש בחזו"א סי' ק"י סק"ז ד"ה ונראה - ובזה החידוש יותר גדול דאע"ג שאין דיוורין שם וגם נחרבו קצת. - אך ראיתי שלפני זה כ' כת"ר "אבל לעשות עיר אין בתים כאלו שחרבו ואין דיוורין בהם עכשיו עושין עיר, אע"פ שנשארו בהם ג' מחיצות ותקרה" - ותמוה, דהרי בס"ק ז' ד"ה ונראה כ' "אלא ודאי גם עיר שאין לה חומה וכו' וחרובה מדיוריה והבתים קיימים מהלך את כולה, מיהו בעיני ג' מחיצות ותקרה קיימות וכו'", ובס"ק כ' ד"ה בתים כ' רק דבעי' שהיו בהם דיוורין, וכ' להדיא דר' בתים של ג' מחיצות בלא תקרה לא עושין עיר, משמע דעם תקרה עושין עיר גם כשיצאו הדיוורין - וגם בס"ק כ"ג ד"ה שצ"ח כ' דמעלת עיבור על עשיית עיר הוא דאף שאין דיוורין עכשיו, ואפי' חרב הבית עצמו, כל שנשארו ג' מחיצות אף בלי תקרה. וא"כ לעשיית עיר אם נשארה תקרה ג"כ מהני אפי' יצאו הדיוורין. - ואגב, בציון יש ט"ס שכ' "סק"כ כ"ב", וצ"ל "סק"כ כ"ג". (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בו] הא** דלעשות עיר היינו דס"ק כ', והא דעיבור היינו דס"ק כ"ג במ"ש החזו"א "אבל כל בית שלא נבנה לדירה מתחלה אין מתעבר עמה". וסיים כת"ר "ואפשר שאם נעשו לדירה אע"פ שעדין לא נכנסו לדור בו נחשבה עיר, אבל אם אינן מוכנין לדירה לא מהני כלל ואין מתעבר עם העיר וכו'", סיום הדברים שבאין מוכנין לא מתעבר הוא מס"ק כ"ג, אך ראשית הדברים דאפשר דבנעשו לדירה מהני הוא מס"ק כ' ד"ה בתים, אך שם כ' כן לענין עשיית עיר, ומדברי כת"ר משמע דקאי גם על עיבור, וגם בזה הוא רק בחינת אפשר. וע"ז אעיר דבחזו"א נגעים סי' ט' סק"ח ד"ה ולמדנו כ' "והנה לענין עיבור לעיר משמע דסגי בנבנה לדירה או שנתיחד פעם אחת לדירה, אע"ג דהשתא אינו מיוחד לדירה, א"כ משמע דבעיבור פשיטא לי' דסגי בנבנה או נתיחד, ודוחק לומר שאח"כ נסתפק קצת בזה כיון דשם בס"ק ק"י איירי לענין עשיית עיר. - וגם במעשרות סי' ה' סק"ט כ' "ולענין עיבור של עיר לא בעינן שידור בו אדם עכשיו, אלא כל שנעשה מתחלה לדור וכו'", משמע כן דתלוי במאי דנעשה, אלא דמשם אין כ"כ ראי' כיון דקודם כ' "לא בעינן שידור בו אדם עכשיו", א"כ יתכן דסוף דבריו איירי שכעת אינו דר ולפני כן דר, אבל שם בנגעים משמע לכאורה דסגי בנבנה או נתיחד גרידא. - ואולי אפשר להדגיש דבר זה גם לעיל בריש דין ט"ז במ"ש "כל בית דירה וכו' ואע"פ שאין דיוורין בה", יתכן להוסיף כל שנבנה או נתיחד לדירה, כמ"ש בחזו"א נגעים - ומחזו"א נגעים ומעשרות הוי ג"כ מקור להתנאי שבעי' הוכן לדירה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בז] שאלה**: העיר רנ"ק הי"ו דבחזו"א ס"ק כ' ד"ה והנה בירו' הלשון "ומיהו אי קבע דירתו פיתא ולינה וכו' שפיר י"ל דמתעבר עמה", משמע דנוטה לכך, ומ"ש "אבל אינו מוכרע" הוא רק לענין ההוכחה מרמב"ם, וכן לקמן ד"ה ואמנם בס' עבודת הקדש כ' החזו"א במסגר "וכמו שצדדנו לעיל כן", עכתו"ד. **ועוד**, דהרי החזו"א שם מאריך לבאר כונת הרשב"א, ומסתפק אי כונתו לקביעות פיתא בג' מחיצות בלי תקרה או כונתו דקרפף מתעבר, וכיון דפושט דהרשב"א מחמיר בבעיא ודע"כ י"ל דמחמיר בקרפף אפי' של דירה, וכמו שסיים "ולפ"ז גם בעיא דחצר לחומרא", א"כ הרי ע"כ דהרשב"א איירי לענין קבע פיתא בג' מחיצות בלי תקרה, וכמ"ש כת"ר "וברשב"א משמע דמהני וכו'", וא"כ הרי צ"ל כיון שיש ראי' מהרשב"א א"כ קובע החזו"א את הדין כן כיון שיש לו הוכחה מהרשב"א, ואולי גם כת"ר נתכוין לכך, ומ"ש "וברשב"א משמע וכו'" דהיינו שמשם נפשט הצ"ע, אך כאמור גם בתחלה אינו בתורת צ"ע כהערת רנ"ק הי"ו, וגם כדאי לכתוב בצורה שמשמע יותר שהדין נפשט מהרשב"א. - ועוד ה"י אפ"ל דאפי' לצד שהרשב"א איירי בחצר, מ"מ אולי כ"ש לנידונו בקבע פיתא בג' מחיצות בלי תקרה, אך זה אינו דלא ראי' זה כראי' זה דלכל נידון יש מעלה וחסרון. **תשובה**: אחר שהחזו"א מצדד לכאן ולכאן בהערותיו קשה לכתוב בלשון יותר חזק. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בח] הנה** הציור בחזו"א ס"ק כ' ד"ה והנה בירו' הוא איפכא, דהחצר הוא תוך ע' אמה והבית שבחצר חוץ לעיבור העיר, וא"כ ה"י מקום לומר דאולי באופן שכ' כת"ר שהבית תוך ע' אמה בזה יהא מהני למדוד מסוף החצר, אלא דמכל הנידון כאן משמע דלא כן אלא דחצר לא מהני, וביחוד מוכח כן מק' החזו"א מהא דחומה, ואי נימא דהנידון בירו' רק בהא שהחצר תוך ע' אמה והבית חוץ לע' אמה, הרי אין קו' מחומה ששם הבתים סמוכים ורק החומה במופלג מהבתים - אולם כדאי לכתוב הציור כמ"ש בחזו"א, ולהעיר דה"ה איפכא כמו דמשמע כן בדבריו. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בט] מקופי**א נדמה כאילו המכוון שהפנימי והחיצון נחשבים לשנים לענין מנין של ר' בתים, אבל האמת כמ"ש רנ"ק הי"ו דודאי נמניו לא', ורק המכוון דאע"ג שבינו פנימי לבית אחר של ה' בתים יש יותר מע' אמה, מ"מ אי ע"י

מע' אמה ^[כד], אין מצטרפין כ"א כיון שיש יותר מקמ"א ושליש בין בתי הדירה של עיר זו לבתי הדירה של עיר האחרת (חזו"א אר"ח סי' ק"י סק"יט). וכ"ז אם יש כבר עיר של ג' חצרות שבכל א' ב' בתים, אבל לעשות עיר אין בתים כאלו שחרבו עושין עיר אע"פ שנשארו ג' מחיצות בלא תקרה או ב' מחיצות ותקרה, ואפי' נשארו בתים וביניהן יותר מע' אמה, אין בית חרב או צריפין שביניהן ^[כה] מצרפן לעשות עיר, אבל אם נשארו בתים גמורים אע"פ שיצאו הדיוורין הוי עיר, ואפי' נחרבו קצת אם נשארו ג' מחיצות ותקרה ^[כז] (שם סק"ז כ'). וכ"ז כשהיו בהם דיוורין מתחלה, אבל אם לא היו בהם דיוורין מעולם לא מהני לא לענין לעשות עיר ולא לענין להתעבר עמה ^[כז] [ואם קבע דירתו של אכילה ולינה בג' מחיצות בלא תקרה ^[כז] צ"ע אם מהני, וברשב"א משמע דמהני להתעבר עם העיר]. ואפשר שאם נעשו לדירה אע"פ שעדיין לא נכנסו לדור בו נחשבה עיר [ובחזו"א נגעים סי' ט' סק"ח כתב

♦ שערי הלכות ♦

כא. ולדעת מרן הנ"ל בשע"ה אות י"ד בלא"ה אין נותנין. שהעיר כת"ר כעין זה בדין י"ח. - ואולי כאן שאני שבוז ודאי גם המ"ב יודה לטענת החזו"א שכשיש ב' עיירות לא אמרי' שיש לעיר דין תואר וצורה, וודאי נותנים ע' לזו וע' לזו מסוף בתי הדירה, ורק בנתינת קרפף לעיר א' גרידא ס"ל לחלק בזה, אבל החזו"א שס"ל שרק בית חרב גרע, ע"כ גם כשהוא בין ב' עיירות גרע. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בה] אולי** כדאי להדגיש דאעפ"י שגם נחרבו קצת אלא שנשארו ג' מחיצות ותקרה - וכמ"ש בחזו"א סי' ק"י סק"ז ד"ה ונראה - ובזה החידוש יותר גדול דאע"ג שאין דיוורין שם וגם נחרבו קצת. - אך ראיתי שלפני זה כ' כת"ר "אבל לעשות עיר אין בתים כאלו שחרבו ואין דיוורין בהם עכשיו עושין עיר, אע"פ שנשארו בהם ג' מחיצות ותקרה" - ותמוה, דהרי בס"ק ז' ד"ה ונראה כ' "אלא ודאי גם עיר שאין לה חומה וכו' וחרובה מדיוריה והבתים קיימים מהלך את כולה, מיהו בעיני ג' מחיצות ותקרה קיימות וכו'", ובס"ק כ' ד"ה בתים כ' רק דבעי' שהיו בהם דיוורין, וכ' להדיא דר' בתים של ג' מחיצות בלא תקרה לא עושין עיר, משמע דעם תקרה עושין עיר גם כשיצאו הדיוורין - וגם בס"ק כ"ג ד"ה שצ"ח כ' דמעלת עיבור על עשיית עיר הוא דאף שאין דיוורין עכשיו, ואפי' חרב הבית עצמו, כל שנשארו ג' מחיצות אף בלי תקרה. וא"כ לעשיית עיר אם נשארה תקרה ג"כ מהני אפי' יצאו הדיוורין. - ואגב, בציון יש ט"ס שכ' "סק"כ כ"ב", וצ"ל "סק"כ כ"ג". (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בו] הא** דלעשות עיר היינו דס"ק כ', והא דעיבור היינו דס"ק כ"ג במ"ש החזו"א "אבל כל בית שלא נבנה לדירה מתחלה אין מתעבר עמה". וסיים כת"ר "ואפשר שאם נעשו לדירה אע"פ שעדין לא נכנסו לדור בו נחשבה עיר, אבל אם אינן מוכנין לדירה לא מהני כלל ואין מתעבר עם העיר וכו'", סיום הדברים שבאין מוכנין לא מתעבר הוא מס"ק כ"ג, אך ראשית הדברים דאפשר דבנעשו לדירה מהני הוא מס"ק כ' ד"ה בתים, אך שם כ' כן לענין עשיית עיר, ומדברי כת"ר משמע דקאי גם על עיבור, וגם בזה הוא רק בחינת אפשר. וע"ז אעיר דבחזו"א נגעים סי' ט' סק"ח ד"ה ולמדנו כ' "והנה לענין עיבור לעיר משמע דסגי בנבנה לדירה או שנתיחד פעם אחת לדירה, אע"ג דהשתא אינו מיוחד לדירה, א"כ משמע דבעיבור פשיטא לי' דסגי בנבנה או נתיחד, ודוחק לומר שאח"כ נסתפק קצת בזה כיון דשם בס"ק ק"י איירי לענין עשיית עיר. - וגם במעשרות סי' ה' סק"ט כ' "ולענין עיבור של עיר לא בעינן שידור בו אדם עכשיו, אלא כל שנעשה מתחלה לדור וכו'", משמע כן דתלוי במאי דנעשה, אלא דמשם אין כ"כ ראי' כיון דקודם כ' "לא בעינן שידור בו אדם עכשיו", א"כ יתכן דסוף דבריו איירי שכעת אינו דר ולפני כן דר, אבל שם בנגעים משמע לכאורה דסגי בנבנה או נתיחד גרידא. - ואולי אפשר להדגיש דבר זה גם לעיל בריש דין ט"ז במ"ש "כל בית דירה וכו' ואע"פ שאין דיוורין בה", יתכן להוסיף כל שנבנה או נתיחד לדירה, כמ"ש בחזו"א נגעים - ומחזו"א נגעים ומעשרות הוי ג"כ מקור להתנאי שבעי' הוכן לדירה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בז] שאלה**: העיר רנ"ק הי"ו דבחזו"א ס"ק כ' ד"ה והנה בירו' הלשון "ומיהו אי קבע דירתו פיתא ולינה וכו' שפיר י"ל דמתעבר עמה", משמע דנוטה לכך, ומ"ש "אבל אינו מוכרע" הוא רק לענין ההוכחה מרמב"ם, וכן לקמן ד"ה ואמנם בס' עבודת הקדש כ' החזו"א במסגר "וכמו שצדדנו לעיל כן", עכתו"ד. **ועוד**, דהרי החזו"א שם מאריך לבאר כונת הרשב"א, ומסתפק אי כונתו לקביעות פיתא בג' מחיצות בלי תקרה או כונתו דקרפף מתעבר, וכיון דפושט דהרשב"א מחמיר בבעיא ודע"כ י"ל דמחמיר בקרפף אפי' של דירה, וכמו שסיים "ולפ"ז גם בעיא דחצר לחומרא", א"כ הרי ע"כ דהרשב"א איירי לענין קבע פיתא בג' מחיצות בלי תקרה, וכמ"ש כת"ר "וברשב"א משמע דמהני וכו'", וא"כ הרי צ"ל כיון שיש ראי' מהרשב"א א"כ קובע החזו"א את הדין כן כיון שיש לו הוכחה מהרשב"א, ואולי גם כת"ר נתכוין לכך, ומ"ש "וברשב"א משמע וכו'" דהיינו שמשם נפשט הצ"ע, אך כאמור גם בתחלה אינו בתורת צ"ע כהערת רנ"ק הי"ו, וגם כדאי לכתוב בצורה שמשמע יותר שהדין נפשט מהרשב"א. - ועוד ה"י אפ"ל דאפי' לצד שהרשב"א איירי בחצר, מ"מ אולי כ"ש לנידונו בקבע פיתא בג' מחיצות בלי תקרה, אך זה אינו דלא ראי' זה כראי' זה דלכל נידון יש מעלה וחסרון. **תשובה**: אחר שהחזו"א מצדד לכאן ולכאן בהערותיו קשה לכתוב בלשון יותר חזק. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בח] הנה** הציור בחזו"א ס"ק כ' ד"ה והנה בירו' הוא איפכא, דהחצר הוא תוך ע' אמה והבית שבחצר חוץ לעיבור העיר, וא"כ ה"י מקום לומר דאולי באופן שכ' כת"ר שהבית תוך ע' אמה בזה יהא מהני למדוד מסוף החצר, אלא דמכל הנידון כאן משמע דלא כן אלא דחצר לא מהני, וביחוד מוכח כן מק' החזו"א מהא דחומה, ואי נימא דהנידון בירו' רק בהא שהחצר תוך ע' אמה והבית חוץ לע' אמה, הרי אין קו' מחומה ששם הבתים סמוכים ורק החומה במופלג מהבתים - אולם כדאי לכתוב הציור כמ"ש בחזו"א, ולהעיר דה"ה איפכא כמו דמשמע כן בדבריו. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[בט] מקופי**א נדמה כאילו המכוון שהפנימי והחיצון נחשבים לשנים לענין מנין של ר' בתים, אבל האמת כמ"ש רנ"ק הי"ו דודאי נמניו לא', ורק המכוון דאע"ג שבינו פנימי לבית אחר של ה' בתים יש יותר מע' אמה, מ"מ אי ע"י

כז. בור ושיח אין מתעבר עם העיר (ס"ו), ואפשר שאפי' אם הן דע"ד ודרין שם לא חשיב דירה (חזו"א או"ח סי' ק"י סקכ"ח), וכן מערה אין מתעברת עם העיר (ס"ו וסקל"ג), ואפי' דרים בתוכה לא מהני לעל גבה, ונידון על גגה כקרקע פנוי (חזו"א שם). ואם יש בנין על פיה ויש בה בית דירה של דע"ד, אז גם המערה מצטרפת ומורדין מסוף המערה^[ל], ואפי' ה' כל הבנין חוץ לע' אמה כיון שהמערה תוך ע' הו"ל כולה כחדא. וי"א שהמערה והבנין מצטרפין לד"א, והוא שיהא רוב הד"א מהבנין (ס"ו וסקכ"ז ובה"ל

♦ שיח הלכות ♦

שנתחיל למנות מסוף החיצון יש פחות מע' אמה מצטרפין הפנימי עם האי בית, ולא כמו בחצר שלא מועילה לצרפם כמ"ש לעיל ד"ה והא דמבעי ל' ברירי, וא"כ כדאי להדיגיש הביאור בזה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[א.ה.]** כנר שלפני הגרש"ב זצ"ל היה מהדורות כת"י שלא היה בו הסוגריים שבסוף הסעיף, ולפני יבלחט"א הגר"צ שליט"א כבר היה עם הסוגריים שנתוסף עפ"י מכתב הגרש"ב זצ"ל. **מש"כ** בסוף בסוגריים ומ"מ (נחשב לבית א' עם הפנימי למנין ו' בתים, עי' לעיל דין א') לא מצאתי שם, ומש"כ שם בסוף דין א' (מועתק במדור זה תחילת סימן זה) לא מדבר בציור כזה. **[א.ה.]** הנה בשו"ה כאן מחדש שב' חדרים נידונים בבית א', והנה לעיל מבו' כן בשם החזו"א אפי' לגבי ב' בעלי בתים בב' חדרים שאוכלים בכל א', אלא שהם זה לפנים מזה וא"א לצאת לחצר אלא דרך חיצון, ובאמת שם נשאר בזה בצ"ע עיי"ש (ועי' מש"כ שם לעיל), וכאן הנידון לב' חדרים של אדם א' שאוכלים רק בחדר א', ובשני משתמשים תשמישי חצר לצורך תשמישי הדירה שבחדר השני, שאי"ז כב' בתים, והנה לכאור' בזה הוא מטעם אחר שאין כאן ב' דירות אלא בית וחדר הנטפל לבית, ובאמת שבכ"ה לכאור' גם אם יהא לכל חדר פתח לחצר נמי לא ייחשב אלא כבית א', והוה הערת הגר"צ שליט"א דלא שייכי לדין א', אלא שזהו חידושו של השו"ה מסברא בלי מקור, ומ"מ מילתא דמסתברא הוא, וגם הגר"צ שליט"א לא נתכוין לחלוק על הדין (והרי הכא עד כמה שנידון בפנ"ע אינו בכלל בית דירה כלל, וכל שם דירה שלו רק מצד מה שנטפל, ובוודאי דלא חשוב להיות כבית נוסף לחשבון ה' בתים, וזה ברור), ולא העיר רק על המקור שציון השו"ה. (שי"ח הלכה, גרינהויז). **[ל] שאלה:** בחזו"א ס"ק כ"ח ד"ה במ"ב, משמע דס"ל דדוקא כשהמערה היא דירה גמורה אלא שגגה נידון בפ"ע, ולזה מועיל הבית שע"פ שתצטרף - וא"כ כדאי להדיגיש תנאי זה. - אולם מסתבר דגם כאן סגי כשהמערה נבנתה לכך או נתיחדה לכך, וכנ"ל באות י"ז. ויתכן יותר דלא בעי' שהמערה משמשת בעצמה למקום פיתא ולינה, אלא סגי כשהיא משמשת לבית שע"פ כשימוש חיצון לפנימי הנ"ל בדין כ"ג, וסגי אפי' בנתיחדה לכך אע"ג שגם הבנין עצמו עדיין לא דרו בו ורק נתיחד לכך. - ולכאורה זה רק לחזו"א שבזה דוחה לראי' המ"ב מהא דמערה לענין ביהכנ"ס, אבל להמ"ב שמביא ראי' א"כ משמע דאפי' בלא הוה המערה לדירה, אך זה אינו דהרי ע"כ צ"ל דגם בהא דביהכנ"ס המכוון שהביהכנ"ס הוה כעין הא דחיצון לפנימי, וס"ל לדמות ביהכנ"ס למערה, והחזו"א מחלק בכך, וא"כ להמ"ב פשיטא דין דחיצון ופנימי דנלמד מהא דמערה, אבל לחזו"א אין הוכחה משם דדלמא התם דהוה דירה גמורה, וע"כ מחדש בסברא לדין חיצון ופנימי. וכעת כבר אפ"ל דגם במערה סגי בכך, ורק דבהא דביהכנ"ס גרע דלא הוה כחיצון ופנימי. **ואולם** גם להמ"ב צ"ל דדין דחיצון ופנימי יותר פשוט מדין מערה, והיינו לפי מ"ש החזו"א בהא דחיצון דמועיל גם צירוף לעשות עיר של ו' בתים, ואילו לענין ביהכנ"ס מסתפק בכך בס"ק כ' ד"ה בתים בסופו, והרי שם מסתפק בביהכנ"ס לדעת המ"ב, ולכאורה הספק הוא ג"כ במערה להמ"ב. - והו' אפשר לומר דבהא דמסתפק בביהכנ"ס וה"ה במערה הוא רק כשיש ה'

ד"ה שיש). ויש להסתפק אם נותנין לה קרפף היכא שהדירה חוץ לע' אמה והמערה תוך ע' אמה (חזו"א או"ח סי' ק"י סקי"ט). **כח.** בית הכנסת אם אין בו בית דירה אין מתעבר עם העיר, אבל אם יש בו בית דירה של דע"ד לחזונים אפי' בחדר הסמוך לביהכנ"ס [ופתוח לביהכנ"ס^[לא]]. חזו"א סי' ק"י סקכ"ח ד"ה ואם יש שם נמדד כל הביהכנ"ס (ס"ו וסקכ"ז ובה"ל ד"ה שיש). ודעת החזו"א דדווקא אם השומר לן בביהכנ"ס עצמו, אבל אם יש לו חדר מיוחד אין ביהכנ"ס נטפל לדירת השומר ואינו נמדד^[לב] (או"ח סי' ק"י

בתים ביחד ואח"כ מערה, ולאחר ע' אמה הבנין שעל פיה, אבל ביש ה' בתים ולאחרון יש מערה ואחרי' עוד בית בזה יצטרף כיון שבית שלה מצורף כבר, וכוחו הוא עד סוף המערה, אבל בהא דחיצון ופנימי המכוון חיצון של פנימי המצורף לה' בתים, אבל כשיש ה' בתים ואח"כ בית ה' בתחילה חיצון שלו ופנימי לאחר ע' אמה יהא בספק כמו בהא דמערה. - אך כ"ז אינו וכמ"ש לעיל באות י"ט [הערה כ"ח], דבכל הס"ק משמע דלא שנא כשהבית תוך ע' או לאחר ע' נידון א' הוא בחצר, וא"כ בחיצון שפשיטא להחזו"א דאינו כחצר ג"כ משמע דזה לכל גוונא, וא"כ משמע נמי דהספק במערה ובביהכנ"ס הוא ג"כ בכ"ה, וא"כ ע"כ דחיצון ופנימי עדיף מהא דביהכנ"ס ומערה גם לדעת המ"ב. - וכן יש להעיר לדין כ"ו שמסתמא לדין חיצון ג"כ סגי בנבנה או נתיחד, ואפי' שגם הפנימי עדיין רק נבנה לכך או נתיחד לכך. **תשובה:** כמדומה דמערה הראויה לדירה משמשת לעולם בסתמא לבית שעל גבה. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[לא] שאלה:** מש"כ בסוגריים [ופתוח לביהכנ"ס חזו"א] לא ציינתם המקור. **תשובה:** אולי יצא מס"ק כ"ח ד"ה ואם יש שם חדר. **[א.ה.]** הנה הנידון אליבא דהמ"ב שע"י החדר שלן בו השומר נעשה כל הביהכנ"ס לבית דירה, וע"ז הוסיף השו"ה דכ"ז רק אם חדרו פתוח לביהכנ"ס, דאל"כ לא נגרור את ביהכנ"ס אליו (אף שפתוח לחצר ביהכנ"ס), וע"ז ביאר לן מרן שליט"א דלמד כן מלשון החזו"א סי' ק"י ס"ק כ"ח בסוף דבריו שכתב וז"ל: וכ"ז אם יש לו פתח מביתו לבית חרושת, אבל אם אין לו כלל פתח מביתו לשם הו' כב' בתים נפרדים, ואין מקום לדון בזה, עכ"ל. **והנה** ד' מרן ז"ל לא נאמרו לפי שיטתו דגם בפתוח אין הביהכנ"ס נגרר אחרי חדר השומר כמבו' שם בתחילת הקטע. ובחקר כונתו שבאין פתוח לא היה החזו"א נצרך לדון בזה, שגם המ"ב היה מודה לו בזה, ומזה למד מרן שליט"א דבריו. **ולפלא** שגם לאחר הערת הגר"צ שליט"א לא תוקן בשו"ה להוסיף ציון זה, ואולי סמך על מה שציון בהמשך כשהביא ד' החזו"א עצמו לס"ק כ"ח, אך שם הציון לקטע אחר באותו ס"ק. (שי"ח הלכה, גרינהויז). **[לב] שאלה:** בענין פלוגתת המ"ב וחזו"א כ' ויש להסתפק וכו' וכן יש להסתפק אם ביהכנ"ס מצטרף לענין לעשות עיר אם אין החזון דר שם רק בחדר הסמוך לפ"ד המ"ב וכו', מיהו אם החזון לן בתוך ביהכנ"ס גופא אפשר דמצטרף לעשות עיר כיון שיש בו בית דירה וכן בכל הני דבסמוך דין כ"ט. - מפשטות דברי כת"ר משמע כאילו הנידון כאן של לן בביהכנ"ס ושל לן בחדר הסמוך הוא נידון א' של צירוף לעשות עיר, ודרך לגוונא דמ"ב הו' ספק, ולגוונא דחזו"א אפשר דמצטרף. **ולענ"ד** הדנידונים כאן הם שני נידונים שונים, דלגוונא דחזו"א דהחזון דר בביהכנ"ס גופא הנידון הוא אם ביהכנ"ס מצטרף ממש להיות הוא הבית הששי אם עוד ה' בתים, ובזה א"ש לשונו שכ' בד"ה בתים וישארי השנויות נ"ה ב' דמתעברין עמה אפשר דעושין עיר כיון דיש בהן בית דירה, והיינו דהם עצמם מצטרפים להיות א' מן הו' בתים - וה"ה דיועיל כשיש שם ו' בהכנ"ס שחזון דר בתוכם - אבל בגוונא של המ"ב שהחזון דר בחדר שלידי ביהכנ"ס א"כ הא ודאי שהחדר של החזון הוה דירה גמורה שיכולה להמנות מהו' בתים, ומאידך ודאי שלא נמנה להחדר לבית א' וגם

דע"ז כל הביהכ"נ מתעבר, מיהו אם החזן לן בתוך ביהכ"נ גופא אפשר דמצטרף לעשות עיר [והוא ג"כ בחשבון הששה בתים] [לג] כיון שיש בו בית דירה, וכן בכלל הני דבסמוך דין כ"ט (שם סק"כ). **כט.** וכן הדין [לד] בבית תפלה של גוים אם אין בו בית דירה אין מתעבר, אבל אם יש בו בית דירה של דע"ד לכהניהם מתעבר עם

סקכ"ח ומעשרות ס"י ה' סק"י). ויש להסתפק אם נותנין קרפף לביהכ"נ אפי' אם החזן לן בתוכה אי חשובה דירה ממש עי"ז כב (שם או"ח ס"י ק"י סק"ט), וכן יש להסתפק אם ביהכ"נ מצטרף לענין לעשות עיר [כגון שאין הבתים מצורפים תוך ע' אמה אלא ע"י ביהכ"נ] אם אין החזן דר שם רק בחדר הסמוך, לפ"ד המ"ב

◆ שערי הלכות ◆

כב. ולדעת מרן הנ"ל בלא"ה אין נותנין.

◆ שיח הלכות ◆

לביהכנ"ס לחדר א' שיהא סגי אם עוד ד' בתים, דרך מהני שכוח הבית דירה של החזן מתפשט גם על ביהכנ"ס, ופשיטא דתרווייהו הוו רק חד

בית, ורק דיש כאן נידון כשביהכנ"ס תוך ע' אמה של אינך בתים, והבית דירה של החזן לאחר ע' אמה משאר בתים, בזה הנידון אי מועיל ביהכנ"ס שהבית דירה של חזן יוכל להצטרף לעיר, וזהו שסיים החזו"א "מיהו לענין צירוף וכו' אפשר דאין ביהכ"נ מצטרף אלא בעינן הבתים יהיו מצורפין וכו' את"ל דחדר ד"א וכו' מחשיב גם ביהכ"נ לדירה וכו' - זאת אומרת שכונתו כאן שלשיתו אשר הנפ"מ בנידון לצירוף הביכנ"ס עצמו אפשר דמהני, והאופן של המ"ב אשר נפ"מ לענין להועיל שלא יהא הפסק בזה אפשר דלא מהני. - וא"כ כדאי להדגיש את ביאור הנידונים. וכן כמו שבאופן של החזו"א כ' כת"ר אפשר, ה"ה באופן של המ"ב אפשר לכתוב "אפשר דאין ביהכ"נ מצטרף וכו'", וכת"ר כ' דהוי ספק, ולכאורה נוטה דלא מהני, כשם דבגוונא של שיטתו נוטה דאפשר דמהני. וכן בגוונא של שיטתו כדאי לכתוב אפשר דעושין עיר, ולא רק דמצטרף. **תשובה:**

כמדומה שבל' החזו"א אין כאן הכרעה, דבסקכ"ח ד"ה והאורות לא כתב אלא דלפ"ז י"ל כו', והיינו צדדי הספק דלעיל, וכן שם בד"ה והלכך לא כתב אלא למש"כ לעיל כו' היינו לפי הצד הנ"ל, ובה א"ש הכל. (שי"ח הלכה, ולדנברג). [לג] **שאלה:** מש"כ שם בסופו מיהו אם החזן לן וכו' לא מצאתי בחזו"א, אלא שאולי יש לדייק כן ממה שספיקו הוא אליבא דהמ"ב. **תשובה:** למדתי בד' החזו"א דרך בביהכ"נ לפ"ד המ"ב מספקא ליה, אבל בלן בו הוא בכלל מש"כ קודם, וכל שארי השנויות שם אפשר דעושין עיר [עכ"ל החזו"א], ולכאור' גם מצרפן, והלשון קצת צ"ע. **א.ה.** הני מעתיק ל' החזו"א ס"י ק"י ס"ק כ' ד"ה בתים וז"ל: ושארי השנויות נ"ה ב' דמתעברין עמה אפשר דעושין עיר כיון דיש בהן בית דירה, מיהו לענין צירוף דבעינן שיהיו מצורפין תוך ע' אמה אפשר דאין ביהכ"נ מצטרף, אלא בעינן שהבתים יהיו מצורפין תוך ע' אמה [את"ל דחדר דא' שדר בו החזן מחשיב גם ביהכ"נ לדירה לענין להתעבר עם העיר] לענין לעשות עיר, עכ"ל. **והנה** מרן ז"ל פתח בכל השנויות לענין שעושין עיר, והיינו שנחשבים מן ה' בתים, וסיים ומיהו לענין צירוף, ומשמע לפור' שעל אותן השנויות גופו מספק'ל לענין צירוף, אך בהמשך נר' שספיקו רק בביהכ"נ אליבא דהמ"ב דהוא בית דירה מחמת חדר החזן, דאולי לא חשיבא כולי האי לעשות עיר, עד שביהכ"נ יגרום צירוף בין בתים שיש ביניהם יותר מע' אמה אלא שבינם לביהכ"נ אין ע' אמה, דבוודאי דמהני לענין מדידת אלפיים, אך לענין לאשוויי ו' בתים מצורפין לאשוויי עי"ז עיר מספק'ל, ולכאור' לעצם חשבון ה' בתים אין מה לדון, דאף אם ביהכ"נ עצמה לא נמנית מ"מ חדר השמש נמנה, והנידון רק כשלולי ביהכ"נ יש יותר מע' אמה מחדר השמש לשאר הבתים. ולפ"ז לגבי שאר השנויות לא מספק'ל לחזו"א לא לחשבון ה' בתים ולא לענין צירוף הע' אמה.

ובאמת שהדבר פשוט מסברא, שאם נמנין לחשבון ה' בתים פשיטא דמצטרפים, וזהו שכ' מרן הגר"ק שליט"א דכל הנך השנויות עושין עיר ומצטרפים, וה"ה ביהכ"נ שהחזן לן בו גופא הוא בכלל כל השנויות שם לחזו"א, ולא נסתפק החזו"א רק בביהכ"נ להמ"ב, ועי"ז סיים שלשון החזו"א צ"ע, דא"כ לא היה לו לכתוב מיהו לענין צירוף אלו מיהו לענין ביהכ"נ וכו', ונשאר בצ"ע. **ויש** להוסיף שאע"פ שנידון בבית אם לן בתוכה ממש מ"מ כ"ז רק לענין ו' בתים, אבל לגבי ליתן לו קרפף נסתפק החזו"א שם סק"ט, וכמב' בשו"ה ריש דין זה ולהלן דין כ"ט בסוגריים עי"ש. **ובמש"כ** דבשארי השנויות לא מספק'ל, צריך להוסיף דבאמת גם בשארי השנויות איכא תרי גווני, חדא שלנים בתוכה, ואידך שבית דירה פתוח אליו, וכמפ' בשו"ה להלן סוף דין כ"ט בסוגריים [שנתוסף עפ"י הערת הגר"צ שליט"א שלא העתקתיו לפי שהוא מתקן כתר], ולמדוהו מד' החזו"א שם ד"ה והאורות עי"ש, והביה"ל ס"י ד"ה שיש, עי"ש היטב. וא"כ ממילא שייך כל החילוקים הנ"ל לגבי כל הדברים, וא"כ אין חילוק בין ביהכ"נ כי אם בין מה דמהני למי"ב לבין מה דמהני גם לחזו"א, ודו"ק היטב]. (שי"ח הלכה, גרינהויז).

[לד] **הנה** בעצם פלוגתא מ"ב וחזו"א לכאורה שוים כל האופנים, והיינו ביהכנ"ס, בית אוצרות, בית תפלה של גוים, כדמשמע בבה"ל שהזכיר לביהכנ"ס ולבית אוצרות וכתב ג"כ "וכלהו", ולכאורה כולל גם לגשר וקבר, ובה צ"ע דבשלמא ביהכנ"ס ובית אוצרות הוי כעין שימוש חיצון לפנימי, אבל גשר מאי מהני, ואולי שג"כ משתמש קצת שם. אך אכתי צ"ע בבית הקברות, ובשלמא אי הוי רק קבר א' אולי כיון שדר שם לצרכו משתמש גם על ידו, אבל "בית הקברות" (כלישנא דמ"ב ס"ק כ"ח) צ"ע. **והנה** בחזו"א מעשרות ס"י ה' ס"ק י' ג"כ כלל לנידון דביהכנ"ס ובית האוצרות ביחד וחלק על המ"ב, וראיתו מגמ' מדלא אוקמינן גם בהנך גווני ב"להשלים". - ולכאורה אפשר ליישב דעת המ"ב ששם לא הוי מצי למיפרך תיפוק ל' משום בית דירה, משום דהוי מצינן למימר דאיירי בישן שם גופא, אבל אחר שבמערה הוכרחנו לאוקים בלהשלים, כבר אפשר ללמוד משם גם לאינך גווני שמהני בדר על ידם ולענין להשלים, אלא שבחזו"א ס"י ק"י ס"ק כ"ח אחר שהזכיר לראי' שהביא במעשרות הוסיף ג"כ לחלק מהא דמעה, והיינו שלא נימא כנ"ל, אך בזה כבר אפ"ל שלהמ"ב לא ס"ל לחלק אלא דבתרווייהו הוי כעין פנימי וחיצון. **וחשבתי** דהי' אפ"ל אליבא דהמ"ב דאולי רק בדר על ידי ביהכנ"ס, אבל בדר שם גופא בטלה דעתו, דהרי בחזו"א מעשרות שם במוסגר נחית לבאר דאע"ג דאסור לישן מ"מ לזה מותר, וסיים בדברי בה"ל שמפרש בחדר מיוחד, ומשמע קצת כאילו פירש שלדעת המ"ב לא יועיל בדר בביהכנ"ס עצמו, אך במ"ב לכאורה לא משמע כן אלא דמחדש דמועיל לענין להשלים כשדר ע"י ביהכנ"ס, וגם מחזו"א אין הכרח שמפרש כן בדעת המ"ב, ורק הזכיר שלדעת המ"ב מהני גם בחדר מיוחד מה שלדידי' לא ס"ל - ואפ"ל דהיינו משום כיון דחזו"י שבגמ' לא הקשו בתחלה תפ"ל משום בית דירה, וע"כ צ"ל משום דהוי יכול לומר שדר שם גופא, וע"כ אע"ג דלפי המסקנא כבר אפשר לומר שגם בביהכנ"ס איירי בדר על ידו, מ"מ לא חזו"י שחזרו מזה שמ"מ מהני גם בדר בביהכ"נ עצמו. ובבה"ל משמע דמפרש להא דביהכנ"ס שיש בו בית דירה שהמכוון לגוונא שדר על ידו, מ"מ אפ"ל דהלשון נוטה לכך, אבל בכ"ז לא הוי יכולים להקשות משום דהוי יכול לדחות שהמכוון שדר שם גופא, וע"כ אפי' לפי המסקנא שהדין אמת שיועיל גם ב"להשלים", ואשר משום כן כבר נפרש להמכוון של יש בו ב"ד שהדירה על ידו, מ"מ לא חזונו מזה שמ"מ מועיל גם כשדר בו גופא, אשר כך משתמע ממה שלא הקשו בתחלה. **והנה** בחזו"א ס"י ק"י ס"ק כ"ח ד"ה והאורות והאוצרות ביאר שהשומר דר שם ולא שיש לו חצר גדור לדירה, והוכיח כהוכחתו הנ"ל במעשרות ס"י ה', ואע"ג דנקט רק אוצרות משמע דה"ה לכל אינך, וכעין שכ' להדיא במעשרות ס"י ה'. ושם בסי' ק"י ס"ק כ"ח בד"ה במ"ב ס"י שצ"ח הזכיר לדבריו שבמעשרות ס"י ה', וחלק על המ"ב לענין ביהכנ"ס. - ובחזו"א ס"י ק"י ס"ק י"ט ד"ה ויש לעי', נסתפק לענין אי נותנים קרפף אחר ביהכנ"ס הן לדעת המ"ב והן

ביהכ"נ]. וכן שובך [ודיר וסהר, חזו"א סי' ק"י סק"כ] אין מתעברין, וכן אורוות סוסים, ואם יש בהם בית דירה מתעברים, וכן הגשר אם יש בו בית דירה של דע"ד לשומר הגשר ליטול מהן מכס, וכן הקבר אם יש בו בית דירה של דע"ד לשומר בית הקברות מתעברין, ואם לאו אין מתעברין. וכן הבית הבנוי בים [באי קטן שאין בו אלא בית זה, חזו"א נגעים סי' ט' סק"ט] [ל"י] שעשוי לפנות

♦ שיח הלכות ♦

דין כ"ט כ' דכל הדברים שמתעברין עם העיר דינן כביהכ"נ לעיל דין כ"ח, ושוב כלל בזה גם לאוצרות, בעוד שלפני כן הוציאם מן הכלל. **ואולם** לכאורה צע"ג במה שהחזו"א בסי' ק"י סק"כ ד"ה ויש לעי' מסתפק לענין אם נותנין קרפף לביהכ"נ אפי' לפי שיטתו שדר שם גופא, ואילו בד"ה בתים נוטה דאפשר דהשנויות בדף נ"ה ע"ב עושין עיר, והיינו שהם עצמם מצטרפים לו' בתים וכמ"ש לעיל באות כ"ב, והרי בס"ק כ' בד"ה והא דמבעי לי' בירי' כ' להדיא דדין הצטרפות לעשיית עיר ודין נתינת קרפף אחריו תלויים זב"ז, ולמה כאן בדין ביהכ"נ נוטה דמצטרף לו' בתים, ואילו בדין נתינת קרפף מסתפק. וכן שם בד"ה והא דמבעי משמע דאפי' דין שיכול לצרף לבית ממש עם בתים אחרים ג"כ תלוי שרק מה שנותנים לו קרפף הוא יכול לצרף את ה' בתים, וע"כ כתב דצריך או בית שחבר שאין עושין עיר לא מצרפין בתים הרחוקים זמ"ז, והרי לבית חרב אין נותנים קרפף כמו שביאר לדעת הריטב"א, משמע דדין נתינת קרפף ודין אפשרות לצרף בתים אחרים ג"כ תלוי זב"ז, ואילו כאן נוטה לדעת המ"ב אין ביהכ"נ יכול לצרף את הבית דירה עם בית אחר, ולעיל בד"ה ויש לעי' מסתפק לדעת המ"ב אי נותנים קרפף אחר ביהכ"נ - ובפרט דיקשה אי נימא כנ"ל דבס"ק כ"ח חזר בו לסבור לחומרא בספק של נתינת קרפף, וא"כ לפי הנ"ל צריך להיות שגם לא מצטרף לו' בתים לשיטתו בלן בביהכ"נ גופא, ושגם לא יצרף לבית דירה שעל ידו עם שאר בתים לשיטת המ"ב. - ואולי יש באמת לנקוט שלפ"ד בס"ק כ"ח לא מצטרף לו' בתים לשיטתו, ולא מצרף לבית דירה שעל ידו לדעת המ"ב כשם דחזו" שחזר בו מספיקו דשם לענין נתינת קרפף, אלא שהרי צ"ע שם גופא שדבריו כאילו סותרים זל"ז. **והערה** זו שייכת לדינא לדברי כת"ר בדין כ"ח שהעתיק לספק של נתינת קרפף, ושם גופא העתיק ג"כ לדברי החזו"א שבלן בביהכ"נ עצמו אפשר דמצטרף לעיר. וכן מש"כ לדעת המ"ב לענין צירוף לעשיית עיר. (אלא שבזה לפי שכ' דצ"ע א"ש דכאילו מסתפק הן בדין קרפף והן בדין צירוף לעשיית עיר, אך כבר כ' לעיל שבחזו"א כ' לא בלשון של צ"ע אלא בלשון שאפשר דאין ביהכ"נ מצטרף, וא"כ יקשה מדוע בזה נוטה דלא מצטרף ובדין נתינת קרפף מסתפק). וביחוד ששייכת הערה זו לפי"ד החזו"א בס"ק כ"ח, ואת דברי החזו"א שם בס"ק כ"ח ד"ה הילכך לענין ביהכ"נ לא הזכיר כת"ר בכלל. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[לה] שאלה:** "ואם יש בהן בית דירה של דע"ד לשומרים שישנים שם אע"פ שאין לו חדר גמור לדירה". חושבני שיש כאן ט"ס וצ"ל חדר גדור לדירה דכן הוא לשון החזו"א, ועיקר כונתו שלא הוי חדר גדור דהיינו חדר בפ"ע שזה כדעת המ"ב, אלא דישן במקום האוצר גופא, ואילו לפי לשון כת"ר משמע דהנידון רק על סוג איכות דירתו דשם. ובמ"ש כת"ר אח"כ במוסגר "ומ"מ י"ל שאין נותנין לה קרפף אפי' השומר לן בה יום ולילה שאינה דירה גמורה", יתכן דהאמת כן אפי' לן יום ולילה, אך לשון זה לא כתוב בחזו"א אלא כ' סתם שהשומר ישן שם. - ועוד דבסימונו לדין אי נתינת קרפף לא הזכיר כלל לענין ישן, אלא מ"מ פשוט דקאי על מ"ש קודם לזה שישן שם. **תשובה:** לענין מש"כ יום ולילה, כמדומה דכת"ר שליט"א לא ראה דברי החזו"א שם בד"ה הב"ח. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[ל"י] שאלה:** אולי כדאי להוסיף גם מ"ש שם החזו"א "ומשמע דיש שם

העיר, וכן האוצרות של יין ושמן ותבואה אם אין בהם בית דירה אין מתעברין, ואם יש בהן בית דירה של דע"ד לשומרים [שישנים שם ולא שיש לו חדר גדור לדירה פתוח לו^[לה], חזו"א סי' ק"י סק"כ], והוא לשיטתו בדין כ"ח] מתעברת עמה [ומ"מ י"ל שאין נותנין לה קרפף אפי' השומר לן בה יום ולילה שאינה דירה גמורה, חזו"א שם בד"ה שם והארוות ובד"ה הב"ח, וכנ"ל דין כ"ה לענין

לדעתו (כמבואר כאן בדין כ"ח). ובס"ק כ"ח הנ"ל בד"ה והארוות אחר שקבע לפרש שדר באוצר גופא סיים "ולפ"ז י"ל דלא חשיבא דירה קבועה, ונהי דמתעברת עם העיר מ"מ לא חשיבא עיר ממש, ואין נותנין קרפף לבית האוצרות אפי' לר"מ וכו' וכמ"ש כ' לעיל בשם הרשב"א והריטב"א - משמע דדוקא לפי מסקנתו שדר שם גופא לכן לא הוי דירה קבועה (ואגב, זה מסייע קצת להנ"ל דהוי אפ"ל דלמ"ב דמהני בדר על ידו, דאולי לא מהני בדר בו גופא כיון דלא הוי קבוע), אבל אילו היה הפירוש שדר על ידו היינו נותנים קרפף, ואילו לעיל בס"ק י"ט הרי חזו" איפכא שבתחלה נסתפק לדעת המ"ב, ואח"כ הוסיף שאפי' לפי פירושו יש להסתפק אם נותנים קרפף. אך אפ"ל שבס"ק י"ט כונתו לענין נתינת קרפף אחר ביהכ"נ, ובזה הספק יותר לפי"ד המ"ב, אבל מאי דמשמע בס"ק כ"ח שאילו ה' מועיל בדר על ידו דפשיטא דנותנים קרפף, המכוון באופן שהבית דירה הוא הקיצוני, והוא בתוך ע' אמה לשאר בתים דפשיטא דנותנים קרפף, ולכן סיים דמ"מ לפי פירושו דיש כאן רק בית אוצרות א"כ יש רק הדירה שאינה קבועה, אזי לא ניתן קרפף. **ומ"מ** לכאורה חזו"א דאע"ג דבס"ק י"ט מסתפק אי נותנים קרפף, אבל כאן בס"ק כ"ח כבר פשיטא לי' דאין נותנים קרפף עכ"פ בגוונא של שיטתו כשדר באוצר גופא, ולפי הנ"ל יוצא דכ"ש לגוונא של המ"ב (ומאי דמשמע כאילו דלגוונא של מ"ב נותנים כבר, וישבנו שהמכוון שנותנים רק בסמוך לב"ד ממש כדי שלא יסתור לדבריו שלעיל). **ואולם** כת"ר שיכל ידיו כאילו בית אוצרות שאני, דבדין כ"ח כ' לספק אי נותנים קרפף בביהכ"נ, ובדין כ"ט בדין אוצרות כ' במוסגר "ומ"מ י"ל שאין נותנין לה קרפף וכו' שאינה דירה גמורה" - אך לענ"ד דבחזו"א מעשרות חזו" להדיא שכלל לדין בהכ"נ עם דין אוצרות, וכן כאן בס"ק כ"ח בד"ה והארוות כ' לראי' מגמ' כמ"ש במעשרות, ובסמוך בד"ה במ"ב סי' שצ"ח לענין בהכ"נ שוב רמז לראי' זו שכ' במעשרות, וא"כ מסתבר שמ"ש לענין נתינת קרפף בבית אוצרות דהוא ג"כ לענין ביהכ"נ. וכת"ר סיים כאן בבית אוצרות בטעם "שאינה דירה גמורה", שבזה אפשר לפרש שזה רק לגוונא של חזו"א ולא לגוונא של המ"ב וכעין שמשמע בחזו"א, אך אם כנים דברינו הנ"ל הרי כ"ש דהוי כן לדעת המ"ב, והמשמעות לאפקי דירה גמורה הוא רק בשנהידון למדוד מחצר ממש שע"י בית האוצרות. - ויעוין בס"ק כ"ח ד"ה והלכך שכ' "ועוד אפי' ביהכ"נ שיש לו דירה וכו' אין העירות מצטרפות למש"כ לעיל דכל אלו וכו' ואין נותנין קרפף מחומת ביהכ"נ לר"מ", משמע להדיא דדעתו להחמיר - ולכאורה איירי בגוונא דשיטתו, ולפי הנ"ל כ"ש דהוי כן בגוונא של המ"ב. - ובזה העיר רנ"ק הי"ז דהכל ניחא, שפשיטא שבס"ק כ"ח חזר בו מספיקו, וא"כ כשנקט כן באוצרות ה"ה לביהכ"נ כדחזו" כאן בד"ה והלכך. **וגם** כת"ר בעצמו סותר קצת דבריו, דבסוף דין כ"ח כתב "וכן בכל הני דבסמוך דין כ"ט", משמע דקאי לכל מ"ש בדין כ"ח דה"ה לכל הני דדין כ"ט, וא"כ בכלל זה גם ספק של נתינת קרפף לבית האוצרות, ואילו בדין כ"ט הוציא מן הכלל לבית אוצרות. אך אפשר לפרש דבריו שקאי רק על סיום דין כ"ח לענין הספק של צירוף לעשות עיר, כאשר באמת גם בחזו"א סי' ק"י סק"כ כ' ד"ה בתים נזכר כן בהא דעשיית עיר, דאפשר דכל השנויות בדף נ"ה ע"ב אפשר דעושין עיר כיון דיש בהן בית דירה. ואולם כת"ר בסוף

בהן דע"ד, ועי' שע"ת (סקל"ג). וכתב בחזו"א דהיינו אם בנ"א אוכלין שם, ואפשר שישנים שם ^[לז] (או"ח סי' ק"י סק"כ).

לא. בית חרשת שמיוחד לעבודה ואין בו אכילה ולינה לא חשיב דירה לענין עיבור, וכ"ש שאין עולין לחשבון ו' בתים לעשות עיר, ואף אם אוכלין שם באקראי, ואפי' קובעין שם סעודה אחת ביום באמצע עבודתן לא נקרא דירה, דעיקר הבנין לא לכך נעשה והאכילה היא בע"כ, שאין עורכין שלחן כדרך המסובין, ואפי' יש שם חדר דע"ד למנהל ויושב שם שעות מספר ביום ואוכל שם עראי אינו דירה. ואם יש שם חדר דע"ד לשומר שלן שם החדר הזה הוא דירה, אבל כל בית החרשת אין נעשה דירה בשביל זה אפי' החדר פתוח לבית החרשת (ואפי' לפ"ד המ"ב בדין כ"ח) ^[לח] [ואפי' יש בבית החרשת דע"ד מלכד הספסלים והמכונות

בו כלים שבספינה [ויש בו ג"כ בית דירה. חזו"א שם], ויש בו דע"ד ועומד תוך ע' אמה ושיריים לעיר, מתעבר עמה [אבל אם אין עשוי לפנות בו כלים שבספינה אף שקבע דירתו שם בטלה דעתו, חזו"א נגעים שם]. ובית שבספינה אין מתעבר עם העיר. וכל הדברים שמתעברין עם העיר דינן כביהכ"נ לעיל דין כ"ח (ס"ו וסקכ"ז כ"ח ל' ובה"ל ד"ה והאוצרות וד"ה שיש, וכן אם חדר פתוח להן תלוי במחלוקת המ"ב והחזו"א בדין כ"ח). וכל בתים אלו המתעברים עמה אם יוצאין מהעיר הרבה כאלו דינו כנ"ל דין י"ח (ס"ו).

ל. בורגנין דהיינו סוכות שעושין שומרי גנות ושומרי העיר לשמור העיר והפירות, אם הוא במקום דשכיחי גנבים או גשמים ששוטפין אותם אין נמדדין עם העיר, אבל בלא"ה נמדדין עמה ואע"פ שאין

♦ שיח הלכות ♦

שהשוה בורגנין לאורוות שבלי בית דירה, וגם מ"ש קודם שעיבור בעי דירה שאוכלין פתן וישנין שם, העיקר הוא אוכלין פתן, ורק נקט מה שבדרך כלל ג"כ ישנין כדי להפליג התימה על השוואת הח"ס. ובמ"ש כת"ר כאן בסתם בדין בורגנין "אם בנ"א אוכלין שם ואפשר שישנים שם", לא מובן אם כונתו לומר דבעי' שגם ישנים, או דכונתו לומר דאפשר דסגי במאי דישנים, וכעין שבדין כ"ט כ' לענין בית אוצרות שהשומר ישן שם - וכדאי לברר הדבר ביחוד לפי הנ"ל מחזו"א מעשרות סי' ה' ס"ק ט', וגם בבירור כונתו לעיל ס"ק כ' ד"ה ובח"ס. - ואולם במ"ש בדין ל"א לענין בית חרושת, מדברי החזו"א משמע דסגי במקום פיתא, ורק דלא סגי כשאוכלין שם ארעי, אלא שלא מוכח משם דביחוד למקום לינה לא מהני, אך מחזו"א מעשרות משמע דבעי' דוקא מיוחד למקום פיתא. ובמ"ש החזו"א בס"ק כ"ב ד"ה ומה שהשמיט "דבורגנין היינו צריפין וכבר הביא הרי"ף וכו'", הנה ראיתי בחזו"א מעשרות סי' ה' ס"ק ט' ד"ה ופעמים, שדן על מתני' דפ"ג מ"ז דאיתא שם הצריפין והבורגנין, וכ' לבאר דלא זו אף זו קתני, ומבאר דצריפין גריעי מבורגנין, ומ"מ לנידוננו יתכן במכ"ש דכיון דאין בורגנין בבבל א"כ כ"ש דאין צריפין דהם גריעי מהם. ואולם מאי דגריעי כ' החזו"א דבצריפין הוי בית של עניות, אבל בורגנין אורחיהו בכך בשעת אסיפת הפירות, אבל כאן יש סברא איפכא דכיון דהחשש לגניבה אזי הוא יותר בבורגנין שאינו ביתו ממש, אבל צריפין דהוא ביתם ממש אע"ג דהוא בית של עניות מ"מ אין חשש גניבה כיון דהם תמיד מצויים שם. (שי"ח הלכה, ולדנברג). ^[לח] **יתכן** דאפשר להדגיש (אולי ב"הערות) דמשמע דזה אפי' לדעת המ"ב כיון דכ' החזו"א "אבל כל בית החרשת וכו' דלא עדיף מביהכ"נ למש"כ לעיל והכא גרע טפי דהתם משמש וכו', אבל הכא אין לשומר תשמיש בבית חרשת", משמע דמ"ש דהכא גרע טפי הוא לומר דבזה גם המ"ב מודה - ועכ"פ אפשר להעתיק טעם זה כדי שיהא משתמע שכאן גרע מביהכ"נ, ויהא מובן דלא מהני גם למ"ב. **ומדכ'** בחזו"א "וכל זה אם יש לו פתח מביתו לבית חרשת, אבל אם אין לו כלל פתח מביתו לשם הוי כב' בתים נפרדים ואין מקום לדון בזה", משמע דכונתו דכל מה שכי' במ"ב לענין אם חדר מועיל לביהכ"נ וכו' היינו רק ביש פתח מהחדר ממש אל ביהכ"נ, וכת"ר העתיק רק דלא מהני בבית חרושת אפי' כשפתח פתוח, וכדאי עכ"פ להעתיק לשון הנ"ל כדי שיהא משתמע שאפי' בביהכ"נ לדעת המ"ב צריך פתח (ואולי אפשר לבאר כן בהדיא או בהערות) - ולפי"ז משתמע דמאי דמשמע דבבית חרושת לא מהני גם בפתח פתוח, היינו אפי' לדעת המ"ב כיון שכי' דכאן גרע טפי. (שי"ח הלכה, ולדנברג).

בית דירה, דבאוצר לכלים לחוד אף ביבשה אין מעברין עמה, ואע"ג דיתכן דפשוט כן בכונת שו"ע, אך חזינן דחזו"א נחית לבאר זה, וא"כ כדאי להעתיק בשלמות דבעי' בזה ב' תנאים, דיש שם בית דירה, ודעשוי לפנות לתוכו כלים שבספינה. **תשובה:** הנה גם בעי' יש חילוק במקום פיתא לבד בין עירוב בא אצלן ומוליכין עירובן כמבואר בס' ש"ע, ואפשר דבתחומין מתחשבים יותר עם הלינה, עי' סס"י ת"ח דין י"א (אף שכמובן יש לחלק וגם בגמ' משוה לה קצת גבי בני בי רב, וצ"ע בכ"ז). (שי"ח הלכה, ולדנברג). ^[לז] **המכוון** למ"ש בס"ק כ' - והנה לכאורה צ"ע בגדר בית דירה אשר סגי בנבנה לכך או נתיחד לכך כמ"ש לעיל בשם החזו"א נגעים, דלצורך מאי צריך שנתיחד אם לפיתא או אפי' לשינה גרידא או לשניהם יחד. - ובחזו"א מעשרות סי' ה' ס"ק ט' כ' דגדר בית הקובע לענין מעשר דהיינו בנין שנעשה לדור בו אדם, ונראה דלאכול בו חשיב דירה למאי דקי"ל כרב עירובין ע"ג א' מקום פיתא (אך ציין שם לעי' בס"ק י"א, ושם הזכיר ענין בית אע"ג שאין זה מקום פיתא ולינה, ולא עיינתי איך נוקט בזה לדינא), ואח"כ כ' שם בס"ק ט' "ולענין עיבור של עיר לא בעינן שידור בו אדם עכשיו, אלא כל שנעשה מתחלה לדור וכו'", משמע דסגי ביחוד לכך שמחות הדירה היא לפיתא, וא"כ משמע דסגי ביחוד לפיתא גרידא, ויחוד ללינה גרידא לא מהני. **ואולם** בחזו"א סי' ק"י ס"ק כ"ח לענין בית האוצרות כ' "שהשומר ישן שם" (וכת"ר העתיקו בדין כ"ט), ואולי בזה מהני גם ביחוד לשינה כעין הא דעירובין ע"ג ע"א לענין שומרים שאזלי' בתר מקום לינה, דאנן סהדי דאי ממטו להו ריפתא התם ניחא להו, והתם לענין מקום מנין תחומם, וה"נ אמרי' לענין הגדרת מהות מקום בית דירה שאם היא מקום כזה של לינה ואשר הי' ניחא שיהי' שם גם הקביעות של פיתא, הוי דירה אע"ג דכעת לא נקבע לאכול שם. ובחזו"א ס"ק כ"ח ד"ה נראה כ' ג"כ להביא לענין נידונו מגמ' הנ"ל דדף ע"ג, ודחה הראי' זהו לענין נידונו, אבל לנידוננו יתכן שפיר להשוות לשם, ויתכן שמשום כך כ' שם החזו"א לענין אוצרות שהשומר ישן שם. - ומ"ש בחזו"א ס"ק כ' בד"ה ובח"ס, הנה שם איירי לדחות את שיטת הח"ס שר"ל שמתעבר גם בלי בית דירה, ובתחלה כ' "ולעולם עיבור בעי דירה גמורה שבני אדם אוכלין בהן פתן וישנין שם", ובסוד כ' "אבל בורגנין שבני אדם אוכלין שם [ואפשר דישנין שם] שפיר מתעבר", והי' אפ"ל שבתחלה סבר דבעי' תרווייהו פיתא ולינה, ובסוד מסתפק אם בעי' גם לינה, וא"כ זה יסתור למ"ש במעשרות דסגי בפיתא. **ואולי** סגי רק במיוחד לפיתא וכמ"ש בסוד דבורגנין אוכלין, ומה שהוסיף במוסגר דאפשר דישנין שם הוא רק להוסיף דאפשר דהמציאות כן, וע"כ תגדל ביותר התימה על הח"ס

הקבועים ומחוברים לקרקע, דאפשר דממעטין מדע"ד כנ"ל סי' שס"ו דין ט"ז^[טז], ולכן ב' עיירות וביניהן יותר מקמ"א אמה ושליש כשמודדין מבית לבית אבל יש בית חרשת ביניהן אין מצטרפין (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"ח).

לב. עיר בנוי על עמודים^[מ] גבוהים י"ט מהארץ אין תחת הבתים דין עיר כ"י, ואם יש בית למטה מודדין תחומו מביתו, ולכן אם יש ביהכ"נ למטה ואין בו דירה לחזן ולמעלה בעלי' יש בית דירה, אפי' אם הוא תוך ע' אמה לעיר אין מתעבר עם העיר, וכ"ש שעליות אין עושין עיר (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"ט כ"ח).

סימן שצט

במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד

א. אין מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן, ודוקא של חמשים אמה ולא פחות מפני שהוא נמתח ביותר, ונמצא שיעור התחום יתא-מאלפים. ולא ארוך יותר מפני שאינו נמתח כראוי מפני כובדו, ונמצא מקצר בשיעור התחומין (ס"א וסק"ב). וימתח החבל בכל כחו, שאל"כ מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי (ס"ג וסק"ו).

♦ שיח הלכות ♦

[לז] במוסגר "ואפי' יש בבית החרשת דע"ד מלבד הספסלים וכו' דאפשר דממעטין מדע"ד כנ"ל סי' שס"ו דין ט"ז" - הנה בחזו"א ב' בלשון "עוד יש לעי' בבית חרשת שמכונותיה וכו' וקבועים שממעטים הבית מד' אמות", ולשון זה משתמע יותר כספק שקול מאשר לישנא דאפשר דמשמע כנטי' שממעט. - והערה זו שייכת גם לסי' שס"ו דין ט"ז - וכן למס' מזוזה ביר"ד סי' רס"ו מזוזות ביתך ס"ק נ"ב שבי' כת"ר "עוד מצדד בחזון איש דספסלים וכו' אפשר דממעטים וכו'", כי כת"ר שהחזו"א מצדד ולכאורה משמע שמסתפק. - ואעיר בזה שמצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ג ריש סי' רס"ג שנשאל לענין חיוב מזוזה אם תנור וכירים שבבית ממעטים מד"א, והשיב "הנה לא מצאתי הדבר מבואר, אבל לענ"ד דמי להא דאו"ח סי' שנ"ח ס"ד דבגינה וקרפף יותר מסאתים אם נטע בו אילנות וחפר בור מה שהוא לתשמיש הגינה אינו ממעט החלל, אבל דבר שאינו לצורך תשמישו ממעט החלל, וה"נ בניד", עכ"ל. **וצ"ע** דלכאורה ענין ד"א הוא שיעור של נוחיות האדם להשתמשות, וא"כ אפי' דבר של צורך תשמישו סו"ס מגרע נוחיותו. ואולי מאי דהוי צורך תשמישו הוי כאילו משתמש גם שם ויש לו הנוחיות של ד"א, ומה שלמעשה סו"ס צומצם נוחיותו זה כמו באופן שלא מספיק לו גם הד"א לנוחיות, כי כאן יוצא שהוא צריך ליותר מד"א ומשתמש עכ"פ בד"א, וזה סגי לנידונו. ובד"א של בית האוצר יתכן יותר בפשטות לומר דהארונות הקבועים לאחסן הדברים בתוכם דהם ממש השיעור הדרוש לנוחיות, ואין כאן ענין צמצום שימוש האדם דהם יותר עשויים לאוצר, וזה משמשים בטוב גם עם הארונות קבועים. אך החזו"א כנראה לא ס"ל לסברא זו דהרי מכונות וספסלים של ביח"ר הם צורך תשמישם, אך אכתי אולי אפ"ל דבביח"ר האדם צריך להסתובב ולהשתמש וצומצם נוחיותו, אבל בבית אוצר אולי לא מגרע הארונות הקבועים. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[מ] ע"ל** דין כ"ט דשובך אין מתעבר, ומשמע דבית כה"ג מתעבר אע"ג דסתמו גבוה י', וצ"ע. וצריך לדחוק דמיירי בשובך פחות מ"י כההיא דעירובין ל"ד א'. (הערות שבסו"ס שו"ה).

שצט [א] כ"ה בריטב"א, והבה"ל קיצר בזה. (הערות שבסו"ס שו"ה). **שאלה:** אעיר דבמחצית השקל ס"ק ב' כי מדנפשיה דלבו לאו דוקא, אלא ששניהם יתנוהו בשוה או שניהם נגד צואריהם או שניהם נגד רגליהם, אלא כיון שעכ"פ צריך קביעת מקום קבעו חז"ל קביעות שוה לכל בנ"א נגד לבו וכו' - משמע דס"ל דזה רק קביעות מקום, אבל יכולים ג"כ שיהא אצל שניהם נגד רגליהם. ואמנם לישנא דהריטב"א לא משמע כן, אלא שאם לא מודדים ע"ג קרקע ממש צריך שיהא נגד לבו, ואמנם אולי הבה"ל פי' בכונתו כעין הא דס"ל למחצה"ש. ועכ"פ אולי כדאי יותר להעתיק כהבה"ל, ורק להעיר מה דאיתא בריטב"א. **תשובה:** לענ"ד בריטב"א אין מקום לפרש כמחצה"ש, ואחר שהבה"ל העתיק דברי הריטב"א ברור שכונתו ג"כ כן אלא שקיצר ביותר. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[ב] מיהו** אם כנגד העיר כו', מה שהביא המ"ב בסקי"ד בשם הריטב"א, לכא"ו הוא הוא מה שהביא בסק"ט ובבה"ל ד"ה ומתלקט בשם הגא"י בשם תוספתא (וגם הביאו בבה"ל ד"ה באלכסון), ולא ידעתי למה כפלו ג"פ, וצ"ע. (הערות שבסו"ס שו"ה). **שאלה:** ב"הערות" לדין ד' כי כת"ר דמה שהביא המ"ב בסקי"ד בשם הריטב"א, לכא"ו הוא מה שהביא בסק"ט ובבה"ל ד"ה ומתלקט בשם הגא"י בשם התוספתא, ותמה כת"ר למה כפלו ג"פ. - וע"כ השמיט כת"ר בדין ו' לדברי הריטב"א כיון שבדין ד' כבר כי לדבר הגא"י בשם התוספתא. - אך לענ"ד שיש חידוש במ"ש בשם הריטב"א, דבמ"ש בשם הגא"י הוא לענין תחילת המדידה דאמר' שכיון שיש גם נגד העיר גופא מקום מישור צריך למדוד שם, אבל לאחר שכבר התחיל למדוד ובאמצע מדידתו עומד אצל הר שיכול להבליעו ע"י עצים, אלא דיש לו עצה להעתיק עצמו מן ההר לצדו, הוי אמינא דזה לא יעשה כיון שסו"ס גם במקומו יכול להבליע, והוא כבר עומד באמצע מדידתו, ואולי ע"י

ב. אם יש נהר לפניו לסוף ע"ה אמה, אם הוא רחב רק כ"ה אמה יבליעו ביחד עם כ"ה אמה של היבשה בחבל של חמשים אמה, ואם הוא רחב יותר מכ"ה אמה עד חמשים אמה אז לאחר שמדד נ' אמה חוזר לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של נ' אמה שלם עד הנהר, ואח"כ ימדוד בחבל זה משפת הנהר הזה עד אחורי עבר השני מן הנהר, ואם הנהר רחב יותר מחמשים אמה ע"י בירושלמי בכיצד מעברין (ס"ב וסק"ג ד').

ג. אם רוצים יכולים להניח החבל ע"ג קרקע ולמדוד, אבל אם רוצים להגביהו מהקרקע קבעו חכמים שיתנו החבל כנגד לבו כדי שלא יתן א' כנגד ראשו או צוארו וא' כנגד מרגלותיו וכה"ג, שא"כ החבל מתקצר והתחום מתמעט (ס"ג וסק"ה ובה"ל ד"ה ישים)^[א].

ד. אם היו שם הרים וגאיות, אז אם אין רחבין מחמשים אמה ויכול להבליעם בחבל של חמשים אמה לא ילך בצד העיר שהוא ישר למדוד שם ששם נוח יותר, ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם, רק צריך למדוד כנגד העיר ההרים והגאיות כדלקמן. מיהו אם כנגד העיר גופא יש מקום מישור בלא הרים וגאיות, צריך למדוד במקום המישור^[ב] בין שההר גדול או קטן. ואם ההר או הגיא רחב מנ' אמה כנגד כל העיר, כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אין יכול להבליעו, אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון ודרום

♦ שערי הלכות ♦

כג. עי' מה שהקשה כאן הגר"ק בהערות שבסו"ס. וע"ע בספר בנין אריאל בעמ' צ"ז שהביא עוד קושיות ע"ז, ושם בעמ' רס"א בהערה א' כתב דלשיטה זו יצטרך בערים שלנו למדוד מפתח ביתו, ולא נהגו כן ולא הורו כן גדולי המורים.

כד. עוד מצדד בחזון איש דספסלים וכו' אפשר דממעטים וכו', כי כת"ר שהחזו"א מצדד ולכאורה משמע שמסתפק. - ואעיר בזה שמצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ג ריש סי' רס"ג שנשאל לענין חיוב מזוזה אם תנור וכירים שבבית ממעטים מד"א, והשיב "הנה לא מצאתי הדבר מבואר, אבל לענ"ד דמי להא דאו"ח סי' שנ"ח ס"ד דבגינה וקרפף יותר מסאתים אם נטע בו אילנות וחפר בור מה שהוא לתשמיש הגינה אינו ממעט החלל, אבל דבר שאינו לצורך תשמישו ממעט החלל, וה"נ בניד", עכ"ל. **וצ"ע** דלכאורה ענין ד"א הוא שיעור של נוחיות האדם להשתמשות, וא"כ אפי' דבר של צורך תשמישו סו"ס מגרע נוחיותו. ואולי מאי דהוי צורך תשמישו הוי כאילו משתמש גם שם ויש לו הנוחיות של ד"א, ומה שלמעשה סו"ס צומצם נוחיותו זה כמו באופן שלא מספיק לו גם הד"א לנוחיות, כי כאן יוצא שהוא צריך ליותר מד"א ומשתמש עכ"פ בד"א, וזה סגי לנידונו. ובד"א של בית האוצר יתכן יותר בפשטות לומר דהארונות הקבועים לאחסן הדברים בתוכם דהם ממש השיעור הדרוש לנוחיות, ואין כאן ענין צמצום שימוש האדם דהם יותר עשויים לאוצר, וזה משמשים בטוב גם עם הארונות קבועים. אך החזו"א כנראה לא ס"ל לסברא זו דהרי מכונות וספסלים של ביח"ר הם צורך תשמישם, אך אכתי אולי אפ"ל דבביח"ר האדם צריך להסתובב ולהשתמש וצומצם נוחיותו, אבל בבית אוצר אולי לא מגרע הארונות הקבועים. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[מ] ע"ל** דין כ"ט דשובך אין מתעבר, ומשמע דבית כה"ג מתעבר אע"ג דסתמו גבוה י', וצ"ע. וצריך לדחוק דמיירי בשובך פחות מ"י כההיא דעירובין ל"ד א'. (הערות שבסו"ס שו"ה).

שצט [א] כ"ה בריטב"א, והבה"ל קיצר בזה. (הערות שבסו"ס שו"ה). **שאלה:** אעיר דבמחצית השקל ס"ק ב' כי מדנפשיה דלבו לאו דוקא, אלא ששניהם יתנוהו בשוה או שניהם נגד צואריהם או שניהם נגד רגליהם, אלא כיון שעכ"פ צריך קביעת מקום קבעו חז"ל קביעות שוה לכל בנ"א נגד לבו וכו' - משמע דס"ל דזה רק קביעות מקום, אבל יכולים ג"כ שיהא אצל שניהם נגד רגליהם. ואמנם לישנא דהריטב"א לא משמע כן, אלא שאם לא מודדים ע"ג קרקע ממש צריך שיהא נגד לבו, ואמנם אולי הבה"ל פי' בכונתו כעין הא דס"ל למחצה"ש. ועכ"פ אולי כדאי יותר להעתיק כהבה"ל, ורק להעיר מה דאיתא בריטב"א. **תשובה:** לענ"ד בריטב"א אין מקום לפרש כמחצה"ש, ואחר שהבה"ל העתיק דברי הריטב"א ברור שכונתו ג"כ כן אלא שקיצר ביותר. (שי"ח הלכה, ולדנברג). **[ב] מיהו** אם כנגד העיר כו', מה שהביא המ"ב בסקי"ד בשם הריטב"א, לכא"ו הוא הוא מה שהביא בסק"ט ובבה"ל ד"ה ומתלקט בשם הגא"י בשם תוספתא (וגם הביאו בבה"ל ד"ה באלכסון), ולא ידעתי למה כפלו ג"פ, וצ"ע. (הערות שבסו"ס שו"ה). **שאלה:** ב"הערות" לדין ד' כי כת"ר דמה שהביא המ"ב בסקי"ד בשם הריטב"א, לכא"ו הוא מה שהביא בסק"ט ובבה"ל ד"ה ומתלקט בשם הגא"י בשם התוספתא, ותמה כת"ר למה כפלו ג"פ. - וע"כ השמיט כת"ר בדין ו' לדברי הריטב"א כיון שבדין ד' כבר כי לדבר הגא"י בשם התוספתא. - אך לענ"ד שיש חידוש במ"ש בשם הריטב"א, דבמ"ש בשם הגא"י הוא לענין תחילת המדידה דאמר' שכיון שיש גם נגד העיר גופא מקום מישור צריך למדוד שם, אבל לאחר שכבר התחיל למדוד ובאמצע מדידתו עומד אצל הר שיכול להבליעו ע"י עצים, אלא דיש לו עצה להעתיק עצמו מן ההר לצדו, הוי אמינא דזה לא יעשה כיון שסו"ס גם במקומו יכול להבליע, והוא כבר עומד באמצע מדידתו, ואולי ע"י